

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU SOSYAL
KOOPERATİFÇİLİK KAPSAMINDA
İSRAFIN ÖNLENMESİNE YÖNELİK
UYGULAMALARIN ARAŞTIRILMASI VE
YAYGINLAŞTIRILMASI ALT
KOMİSYONU
TUTANAKLARI

—●—

23 Haziran 2022 Perşembe

—●—

KONU:

**-Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesi uygulayıcılarının
projenin safahatı ve atıkların değerlendirilmesi hakkında sunumu**

23 Haziran 2022 Perşembe
BİRİNCİ OTURUM
Açılma Saati: 13.33
BAŞKAN: Arzu AYDIN (Bolu)

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Alt Komisyonumuzun değerli üyeleri, saygıdeğer katılımcılar, değerli basın mensupları; yeterli çoğunluğumuz vardır.

Sosyal Kooperatifçilik Kapsamında İsrafın Önlenmesine Yönelik Uygulamaların Araştırılması ve Yaygınlaştırılması Alt Komisyonumuzun 5’inci Toplantısını açıyor, tüm katılımcılara hoş geldiniz diyorum.

Toplantımıza başlamadan önce, Marmaris’te yaşanan orman yangını nedeniyle tüm milletimize ve devletimize geçmiş olsun dileklerimi iletirken, yangının başlama anından itibaren hızla yapılan müdahale, gösterilmekte olan üstün çaba ve canı pahasına mücadele eden tüm ilgili kurum yetkilileri ve personelimize teşekkür etmek istiyorum. Allah yâr ve yardımcıları olsun inşallah.

Değerli katılımcılar, Alt Komisyonumuzun çalışmaları sürecinde sosyal hizmet sunumu ve dezavantajlı grupların desteklenmesi amacıyla faaliyette bulunan sosyal kooperatifler ile bunların israfın önlenmesindeki yeri konusunda ilgili bakanlık ve kurum temsilcileri ile paydaşlardan bilgi alınması suretiyle taleplerin ayrıntılı bir şekilde değerlendirilebilmesi, ülkemizde ve dünyada iyi uygulama örneklerinin neler olduğunun incelenmesi, idari veya mevzuat yönünden yapılması gerekenlerin belirlenmesi ve son olarak, illerdeki kooperatifçilik faaliyetlerinin yerinde görülmesi amacıyla 4 toplantıyla, Ankara, İzmir ve Çanakkale olmak üzere 3 ilimizde yerinde inceleme gerçekleştirilmiştir.

Dilerseniz, şimdi katılımcıların kendilerini tanıtmasını isteyelim. Bu da tutanaklara geçmiş olsun.

Sayın Prof. Dr. Şule Orman Hanımefendi’yle başlayalım.

Buyurun lütfen.

(Katılımcılar kendilerini tanıttı)

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Ben, hepinize tekrar hoş geldiniz diyorum.

Şimdi gündemimizdeki işlerin görüşülmesine geçiyorum.

Cumhurbaşkanımızın değerli eşi Sayın Emine Erdoğan Hanımefendi’nin “Ben merkezli anlayıştan insan merkezli anlayışa geçmezsek her şey için çok geç olacak. İşte, bu nedenle sizleri çevre sorunlarının çözümünde rol almaya davet ediyorum.” sözlerinden feyzalan Alt Komisyonumuz; israfın önlenmesine, kaynakların daha verimli kullanılmasına, atık oluşum sebeplerinin gözden geçirilerek atık oluşumunun engellenmesine veya minimize edilmesine, atığın oluşması durumunda ise kaynağında ayrı toplanmasına ve geri kazanım sağlanmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bilindiği üzere, Dilekçe Komisyonumuzun Diyarbakır ili Kayapınar ilçesinde 24-25 Haziran 2021 tarihlerinde gerçekleştirdiği ziyaret programında Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesi’ni yerinde görmüş ve proje Komisyonumuzun takdirini kazanmıştır. Ancak geçen süre zarfında projenin safahatının alt komisyonumuz toplantısında anlatılmasının ve proje çıktılarının kamuoyuyla paylaşılmasının toplum için örnek olan bu ve benzeri atık projelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında da dile getirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bugün bu amaçla toplanan Komisyonumuz, dilekçe sahibi ve proje uygulayıcılarından eski Kayapınar Kaymakamı ve Belediye Başkan Vekili, şimdi Bulancak Kaymakamımız Ünal Koç ile Şef ve Sosyal Girişimci Ebru Baybara ve Çevre Mühendisi Eda Çetinkaya Dalgıç’tan ilgili projenin safahatını, çok değerli akademisyenlerimiz Profesör Doktor Binnaz

Zeynep Zaimoğlu ve Profesör Doktor Şule Orman ile Ziraat Yüksek Mühendisi Gökhan Sivaslı'dan konu hakkında yaşanan güncel gelişmeler ile atıkların değerlendirilmesiyle ilgili yapacakları sunumları dinleyecek.

Evet, önce Sayın Kaymakamımızla başlayalım.

Sayın Kaymakamım, buyurun lütfen.

BULANCAK KAYMAKAMI ÜNAL KOÇ – Sayın Başkanım, sayın milletvekillerim, çok kıymetli hazırun; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bundan yaklaşık olarak bir yıl önce biz Kayapınar'da görev yaparken Ebru Hanım bize geldi -biz daha önce pazarlarımızdan çıkan atıkları çöp olarak görüyorduk, onların hepsini çöpe gönderiyorduk- pazar atıklarıyla ilgili dedi ki: “Bunlar çöp değil, birer değer, kullanabileceğimiz değerler. Burada bir proje başlatalım.” Biz de hakikaten çok olumlu gördük o projeyi. 2021 Nisan ayında Ebru Hanım'ın girişimiyle orada bir proje başlattık. Daha sonra Sayın Vekilimiz Ceyda Hanım, sizler Dilekçe Komisyonu olarak destek verdiğiniz, bir yıl boyunca da güzel bir süreç geldi. Ondan sonra Ebru Hanımlar yaygınlaştırdılar, tabii onun ayrıntısını vereceklerdir sizlere. Bizim orada, o zaman yaptığımız değerlendirmede pazarlarımıza günlük olarak 10 ton meyve sebzenin girdiğini, bunun yaklaşık olarak da üçte 1'inin çöpe gittiğini gördük ve o çöpe giden oranın yüzde 10'unun da tüketilebilir, kullanılabilir malzemelerden olduğunu gördük. Yaklaşık olarak günlük sadece bizim pazarlarda 3 ton çöpe giden malzemeyi alıp buradan kompost üretimi gerçekleştirebileceklerini bize söylediler Ebru Hanım ve onun ekibi. Ve günlük 300 kilo civarında da kullanılabilir sebze ve meyve olduğunu tespit ettik. Bununla ilgili arkadaşlarımız çalışmaları başlattılar. Sağ olsunlar, belediyede de güçlü, güzel bir ekibimiz vardı, onlar da işi sahiplendiler ve kompost üretimine başladılar. Bir taraftan da bu kullanılabilir sebzelerle ilgili bir kooperatif kuruldu yine Ebru Hanım'ın girişimleriyle. İşte, sağlam sebze ve meyveler alınıp oradaki ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmak üzere bir kooperatifimiz kuruldu, onlar da şu anda aktif bir şekilde çalışıyor. Bu kompost üretimin bir kısım uygulamaları da yapıldı sahada, onların da yavaş yavaş sonuçları alınıyor. O veriler Ebru Hanım'da var, onları paylaşacaktır sizinle. Onları zaten ekim, hasat zamanında karşılaştırma imkânımız da olacaktır. Ayrıntıyı verirler onlar. O projenin artık yürüdüğünü görüyoruz. Orada, en azından bizim belediyede bu oturdu, personellerimiz bunu sahiplendi. Böylece çöpleri kaynağından ayırıştırarak değerlendirebileceğimizi gördük. Diğer belediyeler için de güzel bir uygulama örneği olduğunu düşünüyoruz. Bize destek veren sayın vekillerimize, herkese ben teşekkür ediyorum. Ayrıntılara ben çok girmeyeceğim, Ebru Hanım onları paylaşacak -teknik veriler- ama Komisyonumuzun bize soracağı sorular olursa onları da cevaplandıracağım.

Tekrardan bizi unutmadığınız, çağırdınız için ben teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum sizlere.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Sağ olun.

Şunu özellikle ifade edelim: “Kaymakam Bey” diye ifade ediyoruz ama orada aynı zamanda belediye başkan vekilisiniz. Bir kayyum belediye mi var da belediyede vekillik yapıyorsunuz?

BULANCAK KAYMAKAMI ÜNAL KOÇ – Diyarbakır'da aynı zamanda belediyeye vekâleten bakıyorum.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Yani bu projenin başladığı anda.

BULANCAK KAYMAKAMI ÜNAL KOÇ – Evet, ilk o şekilde başladık, belediyeye de baktığımız için hem kaymakamlık hem de belediye başkan vekilliği görevi dolayısıyla. Yeniliklere açık bir belediye olarak bu projeyi başlattığımız için biz de çok mutluyuz. Ben tekrardan Ebru Hanım'a, sayın vekillerimize teşekkür ediyorum. Güzel bir proje ve güzel bir uygulama örneği olduğunu düşünüyoruz.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Şimdi gittiğiniz Bulancak'ta da aynı proje devam ediyor mu ya da var mı öyle bir girişim?

BULANCAK KAYMAKAMI ÜNAL KOÇ – Daha orada yok ama onları da teşvik ediyoruz bu projenin hayata geçmesi için. Giresun’da da inşallah Ebru Hanım’ı, onları davet edip başlatacağız.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Çok teşekkür ediyorum, sağ olun.

BULANCAK KAYMAKAMI ÜNAL KOÇ – Ben teşekkür ederim.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Sayın Kaymakamımıza soru sormak isteyen varsa şimdi alabiliriz.

İSMAİL TAMER (Kayseri) – Başkanım, bir soru sorayım ben Kaymakam Bey’e.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Tabii, tabii, buyurun.

BULANCAK KAYMAKAMI ÜNAL KOÇ – Buyurun Sayın Vekilim.

İSMAİL TAMER (Kayseri) – Geldiğiniz yerde, Kayapınar’da bu proje bıraktığınız gibi devam mı ediyor yoksa öylece kaldı mı, onu merak ettim.

BULANCAK KAYMAKAMI ÜNAL KOÇ – Şimdi orada bir sistem kurduk. Genel olarak çalıştığınız yerlerde sistem kurduğunuzda kişiler değişse de aslında o işler yürür. Orada da biz bir sistem kurduk. Zaten o çöpleri biz topluyorduk, çöpe atıyorduk. Şimdi artık onu çöpe atmıyoruz, bir yerde değerlendiriyoruz. Yürütmek de zor bir şey olmadığı için hâlen yürüyor. Aldığım çıktılara, verilere göre -arkadaşlar paylaşacaktır- bugüne kadar 617 ton civarında da bir kompost üretimi gerçekleşmiş, hâlen devam ediyor, inşallah devam edecektir. Bizden sonraki arkadaşlar daha iyi noktaya getireceklerdir.

İSMAİL TAMER (Kayseri) – Ellerinize sağlık.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – İnşallah.

Şimdi Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Yönetim Projesi hakkında sunumlarını yapmak için Şef Sayın Ebru Baybara Demir’e söz veriyorum.

Buyurun Ebru Hanım.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Öncelikle bir filmle başlayacağız, ondan sonra ben sunuma geçeceğim.

(Video gösterimi yapıldı)

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Teşekkür ediyorum.

Önce Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonuna bu süreç içerisinde bize vermiş olduğu destek için çok teşekkür ediyorum. Her zaman telefonun ucunda, bu işi Türkiye’nin her yerine yaydığımız aşamada sizler ve çalışma arkadaşlarınız bize her konuda destek verdiniz ve biz bugün bu destekle birlikte Türkiye’nin 13 şehrinde ve 52 belediyeyle bu projeyi yürütmeye devam ediyoruz. Çok iyi bir ekip olduk. Aslında bütün bu projenin hikâyesi İzmir Milletvekilimiz Sayın Ceyda Bölünmez Çankırı’nın İzmir seçim çalışmaları sırasında pazarlarda dolaşırken gelmişti aklımıza “Bu kadar atık varken biz bunları nasıl yaparız?” diye. Bunun bağlamında, Amerika Kaliforniya’dan elimize gelen bir proje vardı. 2017-2018 yılında dünyada Basque Culinary World Prize tarafından dünyanın sosyal gastronomi alanında en iyi 10 şefinden biri ödülünü aldım 2 kere. Bu ödül bana bir “network” sağladı. Aslında biz sadece tabak yapmıyoruz, yemek yapmıyoruz; yaptığımız yemeğin sosyal faydaya dönüşmesi için çalışıyoruz. Benim gibi çalışan dünyada birçok şefle artık bir “network” deyiz ve herkes birbirinin yaptığı işi çok biliyor. Bana bu proje Kaliforniya’dan, Amerika’dan geldi. Aslında burada yapmış olduğumuz iş, şu andaki bu projenin gelmiş olduğu aşama bana gelen projenin çok çok ötesinde ki bunu da birçok kez basında ve birçok şekilde de kanıtladık. Projede çok iyi bir ayrıştırma sistemleri vardı. Restoranlardan, yemek üretim yerlerinden topladıkları atıkları kompostluyorlar ve bunları

toprağa geri dönüştürüyorlar ama yapmış oldukları işte gördük ki sadece makine kullanılarak yapılan mekanik bir işlem bu fakat bunun daha doğru bir şekilde yapılması lazım çünkü makine kompostu farklı bir şey. Altı yıldır Mardin’de yerel çeşitlerin çoğaltılmasıyla ilgili, özellikle yerel tohumların çoğaltılması için aynı zamanda başka bir proje yürütüyoruz Ceyda Hanım’la birlikte ve şu anda 7’nci hasatı yapmak üzereyiz.

Biz Türkiye’de özellikle iklim değişikliğiyle birlikte 2016 yılından beri başladığımız bu projede iklim değişikliğinin tarımdaki etkilerini gözle görebilecek durumdaydık fakat 2020 yılı ve 2021 yılı bizim için çok anlamlı bir yıl. Özellikle ürün kaybı yaşanan, 41 tane şehirde yüzde 93 daha az yağış alınarak yaşanan aşırı kuraklıktan çiftçimiz çok etkilendi. Bununla ilgili bir çözüm üretmek zorundaydık. İşte, Amerika’dan gelen ve Ceyda Hanım’la birlikte düşündüğümüz bu proje burada şekil aldı. Topraktaki olan biteni anlamak çok önemliydi, topraktaki en önemli konunun... Sulama yetmiyor çünkü yapılan konvansiyonel tarımla birlikte sulamaların çok yüksek olduğunu, sulama kanallarının... Biz 1999 yılında 150 metrede bulduğumuz yer altı sularını artık 850 metrede bulmakta zorlandığımızı öğrendik. Dolayısıyla bununla ilgili yapılacak bir şey vardı, kompost bize bunu sağladı. Kompost aslında topraktaki mevcut olan besin zincirini tekrar geri döndürmekle alakalı bir sistem. Biliyorsunuz toprakta bitki var, bitkinin besini olan organik madde var ve bunları işleyip, atmosferdeki karbonu kullanarak bunu işleyip, organik madde yiyip, sindirip bunu, organik maddeyi bitkiye besin olarak sürdüren bir besin zinciri var fakat kullanılan yanlış tarım yöntemleri, konvansiyonel tarımla birlikte biz bu besin zincirini kaybettiğimizden dolayı, şu anda, su olduğu sürece ve gübre olduğu sürece üretim yapabildiğimiz bir tarım modeline sahip olduk. Çiftçi de bunun çok gerisinde kaldı. Aslında bu kaçınılmaz, hani dünyanın şartlarına göre, dünyadaki nüfusun artışına göre konvansiyonel tarım kaçınılmaz ama bunun yanı sıra, bununla birlikte topraktaki organik madde miktarını da diri tutmak ve besin zincirini kaybetmemek zorundayız. Bugün herkes karbon ayak izinden bahsediyor, aslında karbon kötü bir şey değil, karbonun eğer doğru bir ekosistem yaratabilirse ve bunu bitkiyle, ormanla ya da yaptığımız tarımla dengeleyebilirsek atmosferdeki karbonun dörtte 3’ünü toprakta tutabilme şansımız var. Aslında karbon kötü bir şey değil, karbonu doğru yönetmek doğru bir şey. Dolayısıyla buradaki kompost konusu bu topraktaki mikroorganizmayı geri çevirmek, organik madde miktarını artırmakla alakalıydı. Türkiye’deki tarım topraklarının yüzde 49’unda organik madde miktarının, besin miktarının yüzde 1’in altında olduğunu biliyoruz; bu çok düşük bir oran. Bu, yaşadığımız iklimle de alakalı, iklim değişikliğiyle de alakalı, bir Akdeniz ülkesi olmamızla da alakalı. Biz, bu projeyi burada başlatalım dedik ve Diyarbakır Kayapınar Belediyesiyle başladık. Aslında çok romantik bir hikâyemiz vardı. Biz bunu kompostlayacağız, toprağa göndereceğiz ama sonra topraktaki başladığımız iş, bugünkü geldiği noktada, birçok çözümü üretti, birçok konuda birçok sorunun çözümünü ürettiğini gördük.

Şimdi, Diyarbakır’da ilk yapmış olduğumuz, Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonuna yapmış olduğumuz sunumdan bu yana kadar çok fazla yol aldık biz. Diyarbakır’da başladığımız projede şöyle bir şey kurguladık: Tabii, burada bizim proje geliştirmemizde Belma Hanım’ın da önerileri bizim için çok kıymetli olmuştu. Biz projede aslında ne kadar... Dünyada önce Yale Üniversitesi, Kaliforniya ve Washington Üniversitelerinin bu konuda yayınları olduğunu gördük. Aslında bu yayınların makale niteliğinde olmadığını, gerçek veriyi vermediğini, sadece derlemeler üzerinde çalışıldığını gördük. Yani dünyada bir model yok, sadece herkes yapıyor bunu ve akademik anlamda bir yere kadar getiremedikleri bir projeden bahsediliyor.

Biz bunun için bir ölçme sistemi kurduk. Diyarbakır Kayapınar Belediyesi, aslında 450 bin nüfus merkezde, nüfusun tamamı 2,5 milyon, merkezde 8 tane ilçe var; bunlar çok önemli rakamlar ve bunu besleyen bir merkez halimiz var. Biz önce merkez hale ne kadar sebze meyve girdiğini tartmakla başladık. Bir ölçme sistemi kurduk halde, halden her gün bize ölçülen sebze meyve gelmeye başladı ve biz bunların ortalamalarını aldık. Şunu söyleyebilirim: 2,5 milyon nüfuslu Diyarbakır’da bize gelen, bu

ilçeye gelen yaş sebze meyvenin oranı günde 100 ton. Peki, pazarlardan ne çıkıyordu? Pazarlardan, her bir pazardan ortalama 3 ton atık çıktığını gördük; toplam 30 ton atık olarak bizim karşımıza çıktı. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığımızın bize söylemiş olduğu ve Türkiye'deki biyobozunur bu vahşi depolamadaki ya da düzenli depolama sahalarındaki atıkların yüzde 55'inin biyobozunur atık olduğunu biliyoruz fakat bunun ayrımı konusunda net bir şey yok. Bu pazardan mı geliyor, halden mi geliyor, tarladan mı geliyor? Biz bu ölçme sistemiyle birlikte yüzde 55'i şöyle açıklayabiliyoruz artık: Yüzde 55'in yüzde 20'sinin tarladan hale, yüzde 30'unun halden pazar sonuna ve yüzde 5'inin de tüketiciden çıktığını biliyoruz artık ve bunun üzerine Dilekçe Komisyonumuz bu konuyla ilgili olarak yapmış olduğumuz sosyal medya çalışmalarının üzerinden bizimle bir iletişime geçtiler ve dediler ki: "Biz gıda bankası üzerine çalışıyoruz, paylaşmış olduğunuz proje çok anlamlı fakat biz gıda israfına yönelik bir dikkat çekmek istiyoruz. Burada ne yapabiliriz?" Kaymakam Bey'le ortak bir toplantı yaptık ne yapabiliriz diye. Herkesin gözü çok korkuyor aslında belediyelere bu konuyu anlattığımız zaman, biz, ekstra personel, ekstra malzeme, ekstra makine" diye... Biz, burada, Diyarbakır'da gerçekleştirdiğimiz projede ekstra personel ve malzeme veya makine alımı yapmadık. Aslında çok basit bir sistem kurduk bu iş için, önce ölçmeyle başladık ve biz şunu söyledik; 30 ton atığımız var. Peki, bu 30 ton atık nasıl bir atık? Şöyle bir genelleme yapalım, bu yapmış olduğumuz verilerden şunu söyleyebiliyoruz: Diyarbakır'da ya da Türkiye'nin herhangi bir yerinde bir pazarcının günde malının yüzde 55'ini sattığını biliyoruz artık, yüzde 30'unu döktüğünü, yüzde 15'ini bir sonraki pazara sakladığını biliyoruz. Günün sonunda, zaten gün bitiminde o yüzde 15'i de atıyor ama Dilekçe Komisyonunun uyarısı üzerine "Burada çok sağlam sebze meyveler var." dedikleri noktada, biz, yine, belediyedeki temizlik işleri organizasyonunu değiştirerek belediyenin içerisinde çalışan 6 kadın görevliyi pazara soktuk. Bir ölçme toplama sistemi geliştirdik çünkü burada kaynağında ayrıştırılması... Çünkü bu biyobozunur atık olduğu için, dalından koparıldığı andan itibaren bozulma başladığı için, bozulma süreci başladığı için içerisinde metal varsa, sigara külü varsa, matbaa mürekkebi gazeteden gelebilecek, herhangi biyobozunur haricindeki, atık haricinde atık varsa bunu içeriğine çekiyor ve atığın kalitesini değiştiriyor ve çıkan sonuç da mutlu son olmuyor. Önce pazarda bir toplama sistemi geliştirdik, kümeler hâline getiriyoruz. Bu kümelerin içerisindeki sebze meyvelerin iyi durumda olanları kasalarına dolduruluyor, kötü durumda olanlar da yine orada temizlendikten sonra ayrı bir arabayla birlikte bunlar kompostlama sahasına gidiyor.

Oran olarak şunu söyleyebiliriz: O yüzde 30 atığın yüzde 12 ile yüzde 15'i arasında sağlam sebze meyve atıkları ve biz bununla ilgili ne çalışma yaparız dediğimiz noktada bulunan bir bütçeyle birlikte, kaymakamlık tarafından ve belediye tarafından bulunan bir bütçeyle bir aşevi kurduk. Şu anda bu atıklar kaynağında ayrıştırıldıktan sonra, komposta gittikten sonra kalan sağlam sebze ve meyveler 2 gıda mühendisinin kontrolünde günlük sıcak yemeğe dönüşüyor. Günde 200 ile 1.200 kişi arasında yemek yapabilme kapasitemiz var ve bunu şu anda öyle devam ettiriyoruz. Belediye personeli dâhil olmak üzere ihtiyaç sahiplerine ulaştırmak üzere, ham maddesi pazar kaynaklı olmak üzere ve tabii ki bunun yanında diğer giderleri de eklediğimiz zaman bir yemek servisi vermeye başladık. Sonra gördük ki yaz aylarında özellikle domates, patlıcan, biber, bunlar çok miktarda gelmeye başladı. Bazen 1 ton domates aldığımız oldu bütün pazarlardan. Bunlar için başka bir şey daha koyduk, Kaymakam Bey yine bir "hayır çarşısı" adı altında buldukları bir kaynakla bir gıda bankası kurarak bizim oluşturduğumuz, bize fazla gelen sebze ve meyveyi konserveli ürün hâline getirmeye başladık. Gelen meyveye göre reçel, kurutulmuş malzeme, patlıcan, kurutulmuş domates, sos, domates sosları, turşu, bunları yaparak, bunları da kavanozlayarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaya başladık.

Peki, bu sistemi nasıl çalıştırıyorduk? Burada en önemli konu şuydu: Sosyal kooperatifçilik anlamında özellikle dünyada 2 tane sosyal kooperatif modelinden bahsediliyor. Bir tanesi İspanya Mondragon Kooperatifi, otuz yıldır dünyaya örnek olmuş bir model. Bir de İtalya'daki tarım kooperatifleriyle birlikte buradaki sosyal kooperatifler de çok anlamlı. Bu sosyal kooperatiflerin 2 tane

özelliği var: Biri A tipidir, biri B tipi diye geçer; A tipinde yükümlülerin ve yaşlıların içerisinde olması gerekiyor; B tipinde de kadınlar, dezavantajlılar ve özellikle mültecilerin olması gerekiyor. Biz B tipi bir sosyal kooperatif kurduk fakat dünyada anlatılan sosyal kooperatiften farklı bir kooperatif modeliydi; kamuya ortak çalışan bir modeldi; burada 11 kişi istihdam ediliyor. Şöyle ki, kamunun hizmeti şuydu: Belediyenin hizmeti çöpmü almak, azaltmak, kaynağında azaltmak ve aşevi hizmeti vermek. Şu anda bir döner sermaye oluşturularak bu atıklar, bu yemekler, yapılan, hazırlanan yemek servisi hizmeti aslında bir bedele dönüştürüldü ve dışarıya da buradan yemek verilmeye başlandı. Sonra gördük ki bizim ilk toplantımızda bize destek olarak gelen, toplantı sunumunda gelen Fazla Gıda Derneği ve Temel İhtiyaç Derneği, aslında Türkiye genelindeki gıda bankalarını destekleme noktasında, bizden daha uygun fiyatta ürün alabileceklerini söylediler ve biz bu sistemi onun üzerine geliştirdik. Hatta catering firmaları, düğünlerde ve organizasyonlarda kullanmak için domates sosları ve diğer turşuları daha uygun fiyatlı olduğu için bizden almayı tercih ettiler.

Geçtiğimiz ay, bu kooperatif modeli, sosyal kooperatif modeli 35 bin lira kâr etmiş; bütün masraflar çıktıktan sonra, bu, büyük bir rakam. Dolayısıyla bu, aslında Ticaret Bakanlığımız tarafından da uygun görülürse, Türkiye’de belediyelerle birlikte çalışan, kamuya destek veren sosyal kooperatif modelini... Aslında bizim artık dünyaya anlatabilecek bir modelimiz var. Sistem bu şekilde devam ediyor. Bizim için çok önemli çünkü verileri Diyarbakır’dan aldık. Artık biz Diyarbakır’dan veriler üzerinde konuşabiliyoruz. 6 hocamız var, şu anda bizimle birlikte olan hocalarımızla birlikte farklı alanlarda ve branşlarda bize destek veren hocalarımız var. Konuyu, projeyi, koordinasyonu Türkiye genelinde şu anda 13 şehir ve 52 belediyede Çevre Mühendisi Eda Çetinkaya Dalgıç arkadaşımız yönetiyor.

Peki, bu sistemi nasıl yönetiyoruz? Öncelikle, hepimiz gönüllüüz. Birlikte gittiğimiz belediyelerle birlikte... Şöyle anlatayım: Belediyelerle birlikte, belediyelerin oluşturduğu gönüllü grupları var, bunlarla çalışıyoruz. Her gün pazarda ayırtırmada bize yardımcı oluyorlar. Bu bir toprak hareketine dönüştü diye düşünüyoruz ki bunu da dün akşam aldığım bir haberle -tam da bunun üstüne sizinle paylaşacağım- aslında kanıtlamış olduk. Bir toprak hareketi; dünyanın en büyük toprak hareketini biz şu anda -belki en büyüğü değil ama en kapsamlı ve en detaylı olarak- Türkiye’de gerçekleştiriyoruz. Belediyeler bizden talepte bulundukları zaman biz karşılıksız olarak belediyelere gidip, eğitimlerini verip pazarda nasıl toplamaları gerektiğini uygulamalı olarak gösteriyoruz. Ertesi gün kompostlama çalışmasını yapıyoruz onlarla birlikte ve ondan sonra oradan ayrılarak basit bir WhatsApp grubundan onlarla sürekli iletişim hâlinde oluyoruz. Bize her gün kompostlamayı nasıl yaptıklarını, sıcaklık ölçümlerini ve bir sıkıntı yaşarlarsa, herhangi bir sorun yaşarlarsa bize ulaşmalarını söylüyoruz. O sorunlarda hocalarımız bize destek oluyorlar ve o sorunu aynı anda yerinde gidermeye çalışıyoruz ve şu anda proje çok iyi bir şekilde gidiyor.

İkinci durağımız... Orman yangınları başladığı zaman -şu anda burada değil- Marmara Üniversitesinden Profesör Doktor Barış Çallı bize bir mesaj atmıştı “Keşke elimizde daha çok kompost olsa da orman yangınlarına müdahale edebilseydik.” diye. “Gerçekten işe yarıyor mu?” dedim. “Evet.” dedi. Sonra biz konuyu Türkiye geneline yaymaya başladık. Adana’ya gittik. Adana’da şu anda 5 tane büyükşehir belediyesiyle birlikte 6 belediyede bu projeyi çalışıyoruz ve çok şaşırtıcı bir şekilde 2,5 milyon nüfuslu Adana, bir tarım şehri olduğu için günlük atık miktarımız 165 tonu gördü. En büyük sahayı, Türkiye’nin en büyük sahasını Adana Yüreğir Belediyesinin içerisinde kurduk. Burada, 12 dönüm saha üzerinde biz her gün 165 tonu kompostluyoruz. Burada başka bir şey daha oldu. Burada, Büyükşehir Belediyesinde Çevre Koruma Daire Başkanı olarak çalışan bir ziraat mühendisi arkadaşımız -aslında biyolojik mücadele üzerine çalışıyor- bize şeyi söyledi: “Biliyor musunuz, aslında çok önemli bir iş yaptık?” dedi. Neden? Çünkü Akdeniz meyve sineği bugün bizim en çok uğraştığımız, sonuçlarını gerçekten en aza indirmeye çalıştığımız bir proje. Bunun da kaynağı şu: Özellikle narenciye, sert kabuklular ve çekirdekli meyveler. Burada bizim en büyük sorunumuz,

satamadığı meyveyi ya da ikinci kalite meyveyi atacak yer bulamaması gerekçesiyle, birçok çiftçi, Seyhan ve Ceyhan Nehri'nin kenarına bırakıyor ve burada bataklık oluşuyor ve bu bataklıktan dolayı da Akdeniz meyve sineğinin üreme alanlarını canlandırmış oluyoruz. Şimdi, Yüreğir Belediyesi, kurmuş olduğu ekiplerle birlikte bütün bu atıkları elinden geldiği kadar toplamaya çalışıyor. 9 bin tona yakın atık toplandı. Proje genelinde, şu anda, dediğim gibi, 13 şehirde toplam 14 bin atık toplanıp bunun 4 bin tonu dönüştürülerek 4 bin ton olarak toprağa geri döndürüldü. Sonra Fethiye Belediyesine gittik, orada gördük ki saha çalışmalarında -biraz sonra Gökhan Hoca bunun üzerinde daha çok duracak- buradaki atığın şekli değişti. Buradaki atığın şeklinin biyobozunur atık değil, orman atıkları olduğunu gördük. Özellikle konutlar... Burada evinin bahçesindeki ağaçların budamasını yapan insanlardan tutun da belediyelere kadar herkes, burada atacak yer ve değerlendirecek mekân ya da şekil bulamadığı için, onu tekrar dönüştüremediği gerekçesiyle atıkları ya orman sahasına bırakıyor ya da orman arazisinin içerisine bırakıyor. Buradaki orman yangınlarının en büyük sebeplerinden bir tanesi, aslında ağaçlar en son yanıyor. Buradaki otlar, bırakılan kuru ağaç dalları, ormandaki yangının hızını hızlandırıyor. Burada da Gökhan Hocamızın tavsiyesiyle malçlama çalışmasını öneriyoruz. Fethiye Belediyesiyle burada bunları yapmak üzere biz şu anda hazırlık hâlindeyiz. Sonra Bakanlığımızın da izni olduğu takdirde biz bunu orada uygulamak istiyoruz.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – O zaman şöyle, hemen... Sayın Bakanımız öbür komisyona da gidecek Ebru Hanım.

Sayın Bakanım, tekrardan hoş geldiniz.

Tarım ve Orman Bakanlığımızın da Ebru Hanım'ın bahsettiği bütün bu hususlarda çalışmaları olduğunu biliyoruz. Biz, iyi uygulama örneği olarak gördüğümüz bu uygulama örneğinin de Bakanlığımız tarafından hani hem dinlenilmesi hem de eğer uygunsa dikkate alınması noktasında sizin de olmanızı arzu ettik.

Sayın Bakanım, kayıtlara da girmesi noktasında sizin de söylemek istediğiniz bir şey varsa ayrılmadan önce, hani Ebru Hanım bir ara verirken... Çünkü “Orman yangını” dedi, “Akdeniz Meyve Sineği” dedi; bütün hepsi Bakanlığımızı ilgilendiren konular.

Buyurun Sayın Bakanım.

TARIM VE ORMAN BAKAN YARDIMCISI EBUBEKİR GİZLİGİDER – Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Öncelikle, gerek Kaymakamımıza gerek Ebru Hanım'a, Kooperatif Başkanımıza teşekkür ediyorum. Biz daha ileriye gittik, Ebru Hanım'ı yerinde ziyaret etmek istedik ama yoktu yerinde. Ama tabii biz gerekli bilgileri aldık. Onunla ilgili bir süreci...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – O zaman bir hayra daha vesile olmuşuz yani biz de.

TARIM VE ORMAN BAKAN YARDIMCISI EBUBEKİR GİZLİGİDER – Evet, burada buluşmak nasipmiş ama bir alacağımız var yani kendisinden.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Her zaman beklerim.

TARIM VE ORMAN BAKAN YARDIMCISI EBUBEKİR GİZLİGİDER – Tabii, biz hem yerinde incelemeye gayret ettik -orada kadınlar merkezli çalışan bir ekosistem var- hem bunu anlamaya gayret ettik hem de yerinde de incelemeye gayret ettik. Sonrasında da, Mardin Dargeçit'te de başka bir programda yine kadın çiftçilerimizle alakalı bulunmaya gayret ettik. Süreçten haberdarız, süreci sonuna kadar destekliyoruz. Belediyelerimizle bu konuda istişarelerimiz oldu. En son yine Yüreğir Belediyesi bu konuda bir çalışma yaptı. Onun da programına katıldık evvelsi hafta. Adana'da yine bu

husus üzerine bir istişaremiş oldu. Biz bütün heyetimizle buradayız; ilgili genel müdürlerimiz, genel müdür yardımcılarımız, daire başkanlarımız. Biz sonuna kadar bu işin arkasındayız, yanındayız ve bu işi sahipleniyoruz. Bize, hedef doğrultusunda, şu an burada, bilebildiğim kadarıyla 3 hedef isnat edilmiş ama bunların tanımlanması çok önemli de değil bizim için. Biz tamamını himaye etmeye, tamamına destek olmaya hazırız. Burada daha detaylandırmamız gerekebilir. Başka talepler de var bu işe ilişkin. İnşallah, bunların hepsini birlikte yürütmek istiyoruz.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Çok teşekkür ederiz.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Efendim, bir şey eklemek istiyorum Sayın Bakanımız buradayken.

Öncelikle, geçtiğimiz günlerde, daha önceden, bu proje başladığından beri İngiltere’de yayınlanan bir yayın üzerine bizi takip ediyor HBO, Amerika’daki en büyük içerik üreticisi. Onlar bu Zero-Waste’le ilgili çok büyük programlar, önemli programlar yapıyorlar ve ilk 8 bölüm çekiliyor ilk sezonda. İkinci sezonda, dünyada bu işle uğraşan, Zero-Waste’le uğraşan 12 yıldız şef seçiliyor. Ben bu şeflerden birisi oldum. Ceyda Hanım’ın desteğiyle birlikte bu ekip Türkiye’ye geldiler ve altı gün çekim yaptılar, şunu söylediler Sayın Bakanım: 18 ülke çektiklerini, 360 derece bu kadar fayda sağlayan ve sosyal faydayı ön plana koyan dünyada başka bir proje olmadığını söylediler ve “Biz bunu dünyaya o kadar iyi anlatacağız ki bu başarıyı siz de göreceksiniz.” diye.

Dün akşam uçaktan indiğim zaman yine ayaklarım yerden kesildi benim. Dünyada çok önemli, Hindistan’dan başlayan, aslında bütün dünyada, “Save Soil” diye bir toprak hareketi var ve birçok fon bu toprak hareketini destekliyor. Aslında görünürde, baktığınızda, sadece dikkat çekmek ve farkındalık yaratmak için yapılmış bir sistem bu fakat örnek model olarak Türkiye modelini bizim bu proje ortağı yapmamızı istediler. Projeyi uygun görürseniz biz sunacağız. Biz yazışmalara başladık, eğer uygun görürseniz Tarım ve Orman Bakanlığımızın, Dilekçe Komisyonumuzun desteğiyle aslında dünyaya anlatılacak bir veri çalışması yapabildiğimiz, tamamen verileriyle, sonuçlarıyla ve yürütülen bir şekilde dünyada toprağın aslında nasıl korunduğunu, nasıl bir atık yönetim projesinin yürütüldüğünü... Tabii, birçok proje var, çok başarılı projelerimiz var ama toprak anlamında dayanışmayla yürüttüğümüz bir projenin nasıl anlatılacağı noktasında da böyle bir teklif aldık biz.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – O zaman bunu böyle makaleye dönüştürebilecek, hani sayısal verilerle makaleye de dönüştürebilecek akademisyenlerimiz var mı?

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Buradalar.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Buradalar, tamam.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Biz onu konuştuk. Şu anda bizim 6 akademisyenimiz, bunu sayısal veriyle makaleye... Herkes kendi branşında bunu sayısal verilere dönüştürüp sayısal veriler üzerinden dünyaya anlatabileceğimiz akademik bir çalışmamız olacak. Biz bu projenin devamını diliyoruz.

Özellikle orman tarafında bu malçlama çalışması... Çok fazla orman atığı var. Bununla ilgili, iş birlikleri alıyoruz. Birçok yerde aldık makineleri; biz bir tüzel kişilik olduk; yaşamı iyileştiriyoruz. Çevre ve İklim Derneği... Ve bununla birlikte, firmalar, Türkiye’deki büyük firmalar bu işin içerisinde, yatırım yapmak istiyorlar. “Biz de bu işe destek verelim istiyoruz.” dediler. Bu görmüş olduğunuz bütün makinelerin hepsini biz belediyelere hediye ediyoruz, şu anda zaten liste olarak dosyada sunduk. Biz 7 tane belediyemizin bütün isteklerini, bütün şeylerini, makine desteklerini, karıştırma makinesi, gübre eleme makinesi ve doldurma makinelerinin hepsini biz onlara firmalar aracılığıyla hibe ettik; Yüreğir

Belediyesi de bunların içerisinde. Bizim istediğimiz, aslında -akademisyenlerimiz çok sağ olsunlar hep bizimle birlikte oldular- bu projeyi Tarım ve Orman Bakanlığımızla birlikte de ortak yürütebilmek, Gıdanı Korumaya Sahip Çık Projesi'yle devam ettirebilmek.

Bir projeden, Yüreğir'le birlikte başlayacağımız yeni bir projeden daha bahsedeceğim. Sivas'ta pazar çalışması yaptığımız sırada oradaki bir tarım ilçe müdürlüğümüz, Tarım İl Müdürlüğümüz bu konuya, bu projeye önyak oldu ve Cumhuriyet Üniversitesinden öğrenciler bize pazarı toplamak için geldiler; fikir oradan gelişti. Akşam çok soğuktu, -8 derece; yerde patates, havuç ve lahana bulduk çok fazla ve bunlar dökülmüştü. Öğrenciler bize utanarak şey dediler: "Bunları alabilir miyiz?" Tabii ki alabilirsiniz dedim. "Biz 4 arkadaşız, ailelerimiz her birimize 300 lira para gönderiyor bize, bazen çok zorlanıyoruz, biz bazen yemek yiyemiyoruz." Biz zaten bunları Kayapınar'da yapıyoruz, biz bunları toplayıp kendimize yemek yapıyoruz dedik. Sonra buradan bir fikir gelişti, manavbank projesi. Şu anda biz en çok atığı Adana'da alıyoruz.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Aileleri 300 lira gönderiyordur. Devletimiz orada, o noktada... Hani, tabii, kredimiz, bursumuz var.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Mutlaka, evet.

TARIM VE ORMAN BAKAN YARDIMCISI EBUBEKİR GİZLİGİDER – Hepimiz öğrencilik yaptık, lansman farkı olabilir.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Şu anda Yüreğir Belediyesinin önderliğinde -yine A101 marketleri, onların da iyi niyet dernekleri var, bu projelere, sosyal projelere destek veriyorlar- Çukurova Üniversitesi ve Alparslan Türkeş Üniversitesi üzerinde 2 tane yer tahsisatı yapıldı belediyemize. Burada marketler hazırlanacak, manavlar, bildiğiniz gibi manavlar koyacağız oraya. Pazardan topladığımız ya da halden gelen, atıktan ayrıştırıldıktan sonra kasalara bırakılacak ve lojistiğini belediyelerimiz halledecek ve ondan sonra öğrenci kulüpleriyle konuştuk, her gün bir öğrenci kulübü burada görev yapacak ve ondan sonra, buraya gelen öğrencilere istedikleri sebze, meyveyi bedelsiz olarak, tartarak verecekler ölçme alabilmemiz açısından. Proje eylül ayında hayata geçiyor, şu anda bütün hazırlıklarını yaptık, mimari olarak 2 projenin de yerleri hazırlanıyor.

Bir de projenin bu tarafı var. Kocaeli Derince Belediyesinden de bahsetmek istiyorum ve İstanbul Havalimanı'ndan. Kocaeli Derince Belediye Başkanımız Zeki Bey daha önceden bu projeye ilgili çok önemli bir çalışma yürütmüş. Daha önce, çöplerden, temiz ayrıştırılmış çöplerden elde edilen bu atıklardan, biyobozunur atıklardan sinek larvası üretimi üzerine bir çalışma yapmak istemiş fakat daha sonra, bunu yapan mühendis Amerika'ya yerleşince burada kalmış. Yıldız Teknik Üniversitesi bize dedi ki: "Birbirinden çok bağımsız konular ama biz böyle bir proje yapmak istiyoruz, sizin sahalarınıza ihtiyacımız var çünkü siz çöpü ayrıştırdığınız için bizim istediğimiz larva üretimine uygun olan çöp sizde var." Şu anda Kocaeli Derince Belediyemizle birlikte Yıldız Teknik Üniversitesi ortak bir saha geliştirerek öğrencilerin hem bu işi öğrenebilmeleri hem de sürdürebilmeleri için Derince Belediyesinin sınırları içerisinde yapılan çalışma, kompost çalışması aynı zamanda larva üretimine dönüyor. Hollanda bunu Güney Afrika'da yapıyor ve çok büyük şeyler de yapıyor ve dünyaya satıyorlarmış. Hayvan yeminin verimini yüzde 40 artırdığı söyleniyor bu larvanın.

Ve son olarak da İstanbul Havalimanı... Bu proje, tabii, bir kere, öncelikle, dünyanın ilk atık projesi sistemlerinin kurulu olduğu tek havalimanımız. Su arıtmadan tutun da bütün her şeyin ayrıştırılmasına kadar yapılan çok sistemli bir havalimanı. Bizimle tanıştıkları zaman, bizi çağırdıkları zaman pandemi döneminin sonuydu ve atık miktarı 110 ton, havadan ve karadan gelen atık miktarının 110 ton olduğunu söylediler. Büyükşehir Belediyesinin bu 110 ton için düzenli depolama sahasını

kendilerine 170 kilometre uzaklıkta verdiğinden, 340 kilometrenin ekonomik ve aynı zamanda çevreci olmadığını düşünerek kendi çözümlerini yaratmanın daha uygun olacağını düşünmüşler. İstanbul Havalimanı içerisinde katı atık servisi yönetim sistemi kuruldu. Günde 110 ton atığın ayrıştırıldıktan sonra o dönemde, biz gittiğimizde, geçtiğimiz 2021 Eylül ayında yüzde 37'sinin geri dönüştürüldüğünü söylediler, şu andaki oran yüzde 55. Bizden aynı sistemde bu projenin orada da uygulanması için destek istediler. Biz mühendislerimizle birlikte, hocalarımızla birlikte çalışarak fizibilite raporlarını çıkardık, çalışma yapıldı. 3,5 ton atık sadece kahve ve çay posasından geliyor, bununla birlikte atık 8 ila 35 ton arası değişiyor. Şu anda DOKA da oraya taşınacağı için bunun, atığın, biyolojik atığın 50 ton olması hesaplanıyor. Katı atık merkezlerine bu biyolojik atığı sokamadıkları için yeni bir tesis planlıyorlar ama bunun fizibilitesini birlikte çalıştık biz, aynı sistemi onlarla da geliştirdik. Sonuçlarını şöyle söyleyeyim: Kullanılan kompost... Aslında 76,5 bin dönüm arazi burası, 3,5 milyon ağaç dikimi yapılmış fakat tabii ki orada maden arazisi de olduğu için toprağın desteklenmesi gerekiyor. Şu anda damla sulamayla birlikte üretilen kompostlar orman arazilerini beslemek için kullanılmaya başlanmış. Ben geçtiğimiz hafta gittim; yapılan peyzaj çalışmalarını, kompost kullanan saha ile kompost kullanılmayan saha arasında, burada görmüş olabilirsiniz.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Yani toprak iyileştirmesine faydası.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Evet. Şöyle Başkanım; kompost kullandıkları arazilerdeki yetiştirdikleri güllerin boyu 1 ila 1,20 metre arası ve çok çiçekli, sulama haftada 2 kere yapılıyor. Diğer tarafta, kompost kullanılmayan yerde, 70 santim ve gülleri yok denecek kadar az ve her gün sulama yapılıyor. “Biz atık su kullanıyoruz peyzaj sulamasında ama biz şu anda atık suyun da tasarrufunu yapmaya başladık.” dediler. Sonuç itibarıyla -hocalarımız daha sonra anlatacaklar- bizim elde ettiğimiz sonuç: Bir, sosyal kooperatif alanında bir model oluşturduk; bu, bir Türkiye modeli. Atık yönetimi, biyolojik atık konusunda da bir model oluşturduk ve belediyelerimiz desteklediği takdirde bu projenin önü çok açık. Eda Hanım'ın bir çalışmasıydı; İstanbul, Ankara ve İzmir nüfusumuzun yüzde 27'sini oluşturuyor. Diyarbakır verileri üzerinden yapılan çalışmada, bu 3 şehirde kurulan pazar sayısı 907 ve biz Diyarbakır ölçeğinden hesaplama yaptığımız zaman bu 3 şehirde yılda toplam 2,5 milyon ton atığın 2,5 milyon ton kompost olduğunu hesapladık. Bu ne demek? Siz daha iyi biliyorsunuz, 2019 yılında Türkiye 2,5 milyon ton gübre ithal etti. Bu, gübrenin yerine geçmiyor fakat gübre kullanımında... Şu anda gübrede sıkıntılarımız var, gübre yurt dışında, ham maddesi dışarıda olduğu için ve enerji kaynaklı üretim olduğu için bazen ulaşamama konusunda sıkıntı yaşayabilme ihtimaline karşılık biz aslında Türkiye’de bu projeyi Türkiye geneline yaydığımız takdirde bizim topraklarımızı iyileştirmek ve daha kaliteli, ürün kalitesini artırma noktasında büyük destekleri olacağını düşünüyoruz.

Teşekkür ediyorum.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Biz teşekkür ediyoruz.

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Sayın Bakanım, bir şey sormak istiyorum. Biz Türkiye’de tarım arazilerinde kaç milyon ton gübre kullanımında bulunuyoruz? Bununla ilgili, hani, bir bilgi var mı elinizde, bir veri var mı?

TARIM VE ORMAN BAKAN YARDIMCISI EBUBEKİR GİZLİGİDER – Şu anda elimde yok, birazdan ulaştıracam.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – 2019’da 6,5 milyon ton.

TARIM VE ORMAN BAKAN YARDIMCISI EBUBEKİR GİZLİGİDER – Bundan fazla olabilir.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – 2019 oranı 6,5 milyon ton.

TARIM VE ORMAN BAKAN YARDIMCISI EBUBEKİR GİZLİGİDER – İhracat oranına göre de farklılık arz edebilir. Belli bir kısım ihracatta kullanılıyor. 9 diyebiliriz ama bunda artışlar olacaktır.

Sayın Başkanım, bununla ilgili, izniniz olursa, Genel Müdürümüzün de küçük bir izahı var toparlaması konusunda.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Buyurun.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI AVRUPA BİRLİĞİ VE DIŞ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜR YARDIMCISI AHMET VOLKAN GÜNGÖREN – Sayın Başkan, değerli milletvekillerim, Sayın Bakan Yardımcım; ben de hepinizi saygıyla selamlıyorum.

İsmim Volkan Güngören. “Gıdanı Koru Sofrana Sahip Çık” kampanyamızın Genel Koordinatörüyüm. Gıda kayıp ve israfiyla mücadele konusunda biz de ülke olarak ve Bakanlık olarak aslında bakarsanız uluslararası boyutta faaliyetler yürütüyoruz. Bunların en önemlisi 2015 yılında G20 dönem Başkanlığımızda bu gıda kayıp ve israflarının azaltılması ve ölçülmesine dair teknik bir platformun Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü bünyesinde kurulmasını sağlamak oldu. Bu, bizim G20 dönem Başkanlığımızın kalıcı bir mirası olarak orada duruyor. Ebru Hanım da biraz önce bahsetti; bunun, gıda kayıp ve israflarının ölçülmesine dair teknik bir standart yok, çeşitli metodolojiler geliştirilmeye çalışılıyor. Buradaki iyi uygulama örneklerinin de yaygınlaştırılmasını hedefliyor. “Gıdanı Koru Sofrana Sahip Çık” kampanyamız 2020 yılı Mayıs ayında başladı. Kampanyanın hazırlıkları iki yıl kadar sürdü. Bu iki yıl hazırlık aşamasında, sağ olsun, Ebru Hanım ve Değerli Milletvekilimiz Ceyda Hanım da bize hep destek verdiler.

İşin felsefesini biraz aktarmak istiyorum sizlere. 4 tane temel amaç var gıda kayıp ve israfiyla mücadelede dünyada kabul görmüş. Birinci amacımız, gıda amaçlı üretilmiş bir gıda maddesinin mümkünse gıda olarak tüketilmesinin sağlanması. Eğer burada sınıfta kalırsak biz, bu gıda amaçlı maddeyi kurtararak ihtiyaç sahiplerine dağıtma... Ki biraz önce Ebru Hanım da 360 derece yaklaştığını söyledi, gerçekten bu proje çok detaylı düşünülmüş, hepsini kapsıyor benim gördüğüm kadarıyla. Eğer gıda amaçlı üretilmiş bir ürün bir şekilde kayıp ya da israf olarsa bunu kazanıp yeniden kullanımını, insani tüketim amaçlı kullanmayı hedefliyoruz. Üçüncü olarak, eğer burada da sınıfta kalırsak bu gıda maddelerini yem olarak kullanabilir miyiz? Üçüncü amaçta, eğer burada da başarılı olamazsak yem amaçlı kullanıyoruz. Eğer burada da sınıfta kalırsak, tüm bunları başaramazsak o zaman kompost ya da biyoyakıt olarak kullanımı yani atık bertarafı -ki o da sıfır atık- kapsamına giriyor. Biz o yüzden, en temelde gıda amaçlı üretilmiş bir gıda maddesinin mümkünse hiç bu işlemlere gerek kalmadan gıda olarak tüketiminin sağlanmasını hedefliyoruz ve iki yıl boyunca da pandeminin elverdiği ölçüde bu amaca hizmet etmeye çalıştık ama çok örnek bir proje. Sayın Bakanımız da ifade etti, bunun yaygınlaşması noktasında da kampanyamız çerçevesinde de önümüzde -sınırlı sayıda getirmişim, bu kadar kalabalık olacağını düşünmüyordum- gerek kampanyamızın... Bu, ilk kez Türkiye’de hazırlanmış, gıda kayıp ve israfi için hazırlanmış strateji belgesi ve eylem planı, 90’ın üzerinde eylem var; bu proje, aslında bakarsanız, bu eylemlerin pek çoğunu hayata geçiriyor. Burada da bizim ana paydaşımız Türkiye Belediyeler Birliğiydi. Türkiye Belediyeler Birliğiyle de sağlam bir “network”ümüz var, orada da sizlerin de desteğiyle bunun yaygınlaştırılması için çaba sarf edebiliriz.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Belediyeler Birliğini de bir sonraki toplantımıza çağıracağız, onları da dinleyeceğiz, görüş de alacağız. Çünkü Ebru Hanım da burada, siz de buradayken şeyi soralım: Bu sistemin işleyebilmesi için belediyelerin nüfusunun, işte, 100 binin üstünde ve belli bir nüfusa sahip olması ya da işte 3-5 tane pazar yeri olması mı gerekiyor? Böyle bir öngörünüz mü var ya da çalıştığımız yerlerde hep bu şekilde mi karşılaştınız? Nüfusa oranla mı...

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Nüfusa oranla olduğu zaman 100 binin üstündeki ilçelerde bu işin uygulanması daha kolay çünkü daha fazla pazar var. Şöyle de bir şey var, Sayın Bakanımız buradayken dile getirelim. Bizim, şurada, özellikle Adana’dan başlayıp ta ki İzmir’e kadar olan kısımdaki bütün her yerde bizdeki biyolojik atık, aslında, dediğim gibi, yerini ağaç atığına çeviriyor. Biraz sonra Gökhan Bey yapacak ama bizim şöyle bir şeyimiz var, bizim hocalarımızın anlattığı şekliyle anlatacağım. Orman yangınlarının arkasında kül tabakası, 15 santimlik bir kül tabakası oluşuyor; yerinde inceledik biz bunu. Bu kül tabakası hidrofobik bir yapı. Hidrofobik yapı su geçirgenliği olmayan yapıdır. Orman yangını sonrası bu kadar alan açıldığı zaman biz düzensiz yağışları bekliyoruz, -ki nitekim bunu geçen sene Marmaris’te, Bodrum’da yaşadık- yağmur yağdığı zaman buradan, yamaç aşağı tutunacak yer bulmadığı için külle birlikte denize aktı. Burada, uygun yerlerde yapılabilecek, belki hepsi kapatılamaz ama belli yerlerde set vuruluyor, Tarım ve Orman Bakanlığımızın set vurduğu yerlerde belki bunu yapabiliriz; elimizde o kadar fazla ağaç atığı var ki bunları yonga makinesinden geçirip, bunları nemlendirerek ormanda yanmış arazinin üzerine koyduğumuz zaman bu tabaka, malçlama tabakası -buna malçlama deniliyor, Gökhan Hoca anlatacak- buradaki tabaka yağmur çekiyor ve şişiyor, akıyor, buradaki kül tabakası ile aşağıdaki toprak tabaka arasında bir mikroklima oluşturduğu için burada hayat başlıyor ve toprağın iyileşmesi burada hızlanıyor. Biz bu çalışmada sizin önderliğinizde... Eğer uygun görürseniz, bununla ilgili birçok firma destek olmak istiyor ve bu firmalar gerekirse araç desteği, makine desteği, ne gerekirse, bunları yapmak istiyorlar, bunu çokça firma dile getirdi. Mesela, Kastamonu Entegre Şirketi Finlandiya’dan getirdiği o büyük makineleri Tarım Bakanlığına bağışlamayı ve orada kullanılmasını önermek istiyorlar. Biz bunu belediyelerle ortak bir iş birliği hâlinde, sizin önderliğinizde getirebilirsek, oradaki insanlara da farkındalık yarattırsak, budama atıklarını götürüp ormana değil de buralarda malçlama malzemesi hâline getirebilirsek aslında çok büyük bir şekilde oradaki orman yangınının yayılma hızını belki geriye çekebiliriz. Bu bizim konularımızdan başka bir tanesi çünkü özellikle Fethiye’de 52 dönüm arazide biz makine desteklerini koyduk ama Tarım ve Orman Bakanlığımızın da desteğini, iznini de alırsak eğer Orman İl Müdürlüğü ve ilçe müdürlükleriyle orada biz bu işi yürütebilecek durumdayız şu anda, sivil hareketin de bu işe girmesiyle birlikte.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Sayın Bakanım, bu da Ebru Hanım’ın yeni bahsettiği projelerden biri bildiğim kadarıyla. Zaten bir sonraki toplantımızın ana konusu da bu olacak yani bir sonraki haftaya kadar da bir çalışma yapılabilir ya da bir çalışmanız varsa dinleyebiliriz Sayın Bakanım.

TARIM VE ORMAN BAKAN YARDIMCISI EBUBEKİR GİZLİGİDER – Sayın Başkanım, şu anda, tabii, ormanlarla ilgili bizim acil gündemimiz belli ve bu işin devamıyla ilgili birtakım istihbaratlar da var, bunların hepsi ihtimal dâhilinde. Bunu şöyle yapalım; teorik doğrular hepimizin öngördüğü doğrular; bu tamam ama bunu somutlaştıralım, çalışmayı hemen başlatalım, ben bunu Bakanlığımız adına söyleyebilirim ki himayesinden mutluluk duyarız ama somutlaştıralım, hemen heyetleri toplayalım, ondan sonra Bakan Bey’e de arz ederiz, hemen eylem alalım, fiiliyata geçelim. Bu noktada biz kendilerinden, inşallah, randevu talebi bekliyoruz.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Uygunsanız biz hemen Fethiye’de başlayacak durumdayız efendim.

TARIM VE ORMAN BAKAN YARDIMCISI EBUBEKİR GİZLİGİDER –Öncesinde biz burada bir tartışmamız lazım.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Tabii, zaten önümüzdeki hafta da tekrar bu konuşulacak.

TARIM VE ORMAN BAKAN YARDIMCISI EBUBEKİR GİZLİGİDER – Onu kendi birimlerimizle tartışacağız, ondan sonra bir karar verilecek ve hemen başlayalım. Bu, bizim için gayet iyi olur ama somutlaştırmak adına hazırlıklarınızı yapın, bir araya gelelim inşallah, olur mu?

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Tamam Bakanım.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Sayın Bakanım, biz çok teşekkür ediyoruz. Bakanlık yetkililerimiz bizimle kalacaklar nasılsa.

TARIM VE ORMAN BAKAN YARDIMCISI EBUBEKİR GİZLİGİDER – Evet, onlar kalacak. Eğer izniniz olursa ben müsaadenizi almak zorundayım, affınıza sığınarak. Arkadaşlarımız yetkilidir, gerekli izahatı yapabilecek durumdalar.

Teşekkür ediyorum.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Evet, Ebru Hanım’ın sunumu tamam.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Bitti.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Ama burada, tabii, Ebru Hanım da başlangıçta şunu ifade etti, hani, biz de şunu söyledik: Sıfır atık, “Gıdanı koru”, biyobozunur, kompost; bütün bu projelerde, yine, Cumhurbaşkanımızın eşi değerli Sayın Emine Erdoğan’ın bir başlangıcı var, bir ateş yaktı; bir kadın tabii ve arkasından 2 kadın benim için tabii, İzmir Milletvekilimiz Ceyda Hanım’ın da bu konuda çok emeği olduğunu ben biliyorum, çok takdir ediyorum, tebrik ediyorum ve bunun arkasında da birtakım çalışmaların da geldiğini biliyorum.

Ebru Hanım’a hem destek vermek için hem de görüşlerini paylaşmak için söyleyeceğiniz bir şey varsa Sayın Vekilim, buyurun.

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Kıymetli Başkanım, çok kıymetli üyeler, kıymetli katılımcılar; ben de hepinize tekrar teşekkür ediyorum.

Gerçekten 2015 yılında, ben ilk kez Mardin Milletvekili olduğumda Ebru Hanım’la beraber “Mardin’deki kadınlarımız için ne yapabiliriz?” diye başlangıcını başlattığımızda -Topraktan Tabağa Projesi- yine, kıymetli hanımefendinin ata tohumlarını sandıklardan çıkarıp tarlalara ekmemizle, Mardin’in ilk buğdayı olan sorgül buğdayı, Mezopotamya’nın ilk buğdayı olan sorgül buğdayıyla beraber bir hikâye başladı ve bu hikâyenin sonrasında Kıymetli Bakanımızı da ziyaret ettiler geçtiğimiz aylarda. Şu an 300 kadının hizmet ettiği, çalıştığı ve orada yapılan üretimle tüm Türkiye’ye dağıtımının yapılacağı bir kooperatif hâline geldi ama sizler de görmüşsünüzdür, tabii, çoğu akademisyenimiz zaten Ebru Hanım’la beraber çalışıyor. Bakanlıklardaki temsilcilerimiz, Komisyon üyelerimiz de biliyor, Ebru Hanım gerçekten bu anlamda çok büyük bir özveriyle, çok büyük bir çalışkanlıkla... Toplumun faydasını sağlayacak bu projede bizler de ona siyasi olarak destek olmaya çalıştık. Hatta bir gün yapmış olduğu bir sunumda heyet Ebru Hanım’ın sunumunu dinlerken birbirlerine demişler ki: “Bu proje nasıl bu kadar ilerledi? Bunda mutlaka bir siyasi destek vardır.” Biz de bunun siyasi bacağına olup ama tabii ki hem anne olarak hem bir kadın olarak hem de icra makamındaki bir vekil olarak, toplumun ihtiyaçlarını öngörerekten bu projede kendisiyle beraber çalıştık, ortaya çok da güzel işler koyduk, koymaya da devam ediyoruz. Sağ olsun, ne o doyuyor hizmet etmeye ne de biz ona bu desteği vermekten gocunuyoruz, aksine, çok da mutluyuz.

Tabii, Sayın Cumhurbaşkanımızın eşi Emine Erdoğan Hanımefendi bu konuda çok büyük bir farkındalık yarattı dünyadaki diğer lider eşlerinin de önünden geçerekten. Biz şimdi Türkiye’de yapmış olduğumuz bütün projelerde, kurmuş olduğumuz fabrikalarda olsun -Ebru Hanım da biraz önce söyledi, dünyanın atık yönetmeliğine uygun tek havaalanına sahip İstanbul Havalimanı’mız- bunların,

tabii, birbirine iyi projeler, birbirine rol model olan projeler olması bizim için çok kıymetli. Dünyada gerçekten çok ciddi bir israf var; Bakanlığımızda da Sayın Genel Müdür Yardımcısı söyledi, bu israfla ilgili yapılan çalışmaları, rakamları hepimiz duyduğumuzda gerçekten çok ürkütüyor yani bu kadar israfı nasıl yapıyoruz diye. Ama bu farkındalığı tabii ki bakanlıklar arasında, inşallah, önümüzdeki günlerde daha da uyumlu bir şekilde -bunun Millî Eğitim Bakanlığı tarafı, Sağlık Bakanlığı tarafı, Tarım Bakanlığı tarafı, işte Ticaret Bakanlığımız var, kooperatiflerimiz var- hepsiyle beraber buluşturmamız gerekiyor. Daha yapacak çok işimiz var, bu anlamda, şu anda sadece 53 tane belediyemiz yapıyor. Ama tabii ki bu, gün geçtikçe... Belediyeler arasında, Kayapınar'da ilk başta başlattığımızda, gerçekten “Niçin kayyum belediyeyle başlattınız?” dendiğinde, buna cesaret edecek bir kahraman lazımdı, sağ olsun, burada Kaymakam Bey onu gösterdi ve bütün ekibine bunu hem gönüllülük esasıyla hem de 7/24 projenin somut olarak ortaya çıkması için hamilik etti. Ben tekrar teşekkür ediyorum kendisine, gerçekten yapmış olduğu, göstermiş olduğu performans için. Tabii, diğer belediyelere de Ebru Hanım'ın sosyal medyadaki yapmış olduğu, birbirinden projeyi duymalarıyla beraber şu an 53 belediyeye ulaştı ama inşallah, önümüzdeki günlerde, haftaya siz de konuk edecekmişsiniz Belediyeler Birliğimizi. Belediyeler Birliğiyle beraber diğer kalan 1.280 belediyemizde de biz bunun artık yapılması gereken, şart olan bir yönetmelik hâline de getirmek istiyoruz; bunun için de çalışmalar sürüyor. İnşallah, bu farkındalığı... Öncelikle en önemli şey kaynağında ayırmak; kaynağında ayırmadan önce de evlatlarımızı eğitip, onlara bu farkındalığı, bu bilinci yerleştirip daha da ülkemizi koruyacak şekilde hizmet etmeyi nasip etsin diyoruz.

Ben tekrar teşekkür ediyorum. Siz Dilekçe Komisyonu da Kıymetli Başkanımız ve heyeti de hem İzmir'de ziyareti gerçekleştirdiler hem de Diyarbakır'daki ziyaretlerde, sağ olsunlar, hem şahsımızı hem de projeyi çok onurlandırdılar, çok mutlu ettiler. O yüzden ben tekrar teşekkür ediyorum burada emeği geçen herkese, emeklerinizden dolayı Başkanım.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Sayın Vekilim, çok teşekkür ederim, ağzınıza sağlık.

Sayın vekilim bir soru soracak ya da bir değerlendirme yapacaklar herhâlde.

İSMAİL TAMER (Kayseri) – Kısa bir değerlendirme yapacağım.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Buyurun.

İSMAİL TAMER (Kayseri) – Çok teşekkür ediyorum.

Evet, değerli arkadaşlar, ben de hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Başta Saygıdeğer Hanımefendi Emine Erdoğan'ın başlattığı ve hanımların başını çektiği, özellikle İzmir Milletvekilimiz Ceyda Bölünmez Çankırı'yla birlikte Ebru Baybara Demir Hanımefendi'nin insanüstü bir kuvvetle çalışarak Ünal Koç Bey'in de Diyarbakır'daki bu aktif çalışmasıyla hakikaten dünyada önemli bir yere gelmesini büyük bir gururla izliyoruz. Sizi candan ve gönülden tebrik ediyorum.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Teşekkür ederiz.

İSMAİL TAMER (Kayseri) – Bu anlamda hanımların başarısına destek veren Değerli Dilekçe Alt Komisyonu Başkanı Arzu Aydın Hanımefendi'ye de ayrıca teşekkür ediyoruz. Hakikaten ben de aranızda olmaktan büyük mutluluk duydum, destek veriyoruz. Tabii, değerli hocalarımız da bir hanımefendi, onların da ayrı destek vereceğine ben de eminim ve inanıyorum. O yüzden, bu projenin daha çok ses getireceğini ve bu projelerin yanında Ebru Hanım'ın yeni projeleriyle birlikte de çok önemli bir yere geldiğini ifade ederek hepinize gönülden teşekkür ediyorum ben de.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Çok teşekkür ederiz Sayın Vekilim. Tabii, Ceyda Vekilim de konuşmasında şunu ifade etti, biz de söyledik, hani, bir şey yapalım hem Belediye Başkan Vekili hem Sayın Kaymakamımızdı, Sayın Kaymakamımıza o zaman buradan soralım: Yani kayyum belediye ama yenilikçi bir proje; uygulamada herhangi bir sıkıntı oldu mu? Diğer yenilikçi projelere bakış açınız nasıl oldu? Bunun belediyeye ekonomik bir katkısı oldu mu? Bu noktada bir bilgi verebilirseniz sevinirim.

BULANCAK KAYMAKAMI ÜNAL KOÇ – Sayın Başkanım, tabii, biz bunu sosyal proje olarak başlattık, bize bir maliyeti olmadı. Zaten dediğim gibi, biz onları çöp olarak görüyorduk, aslında bir değermiş; bize onu gösterdiler sağ olsunlar Ebru Hanım, sayın vekilimiz, onlar. O bakımdan bizim için zor olmadı ama personelimizi iyi motive ettik, onlar da bu işe inandılar, o ekibiniz inanırsa ancak başarı gelebilir. Sağ olsunlar, orada Temizlik İşleri Müdürümüz -bayandı- Kübra Hanım, onun arkasında onlar vardı.

İSMAİL TAMER (Kayseri) – İrade önemli. Ekibin inancı çok önemli.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Tamam, çok güzel söylediniz. Evet yani o ekibi...

BULANCAK KAYMAKAMI ÜNAL KOÇ – Yine, kooperatifimizin...

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Ebru o motivasyonu veriyor işte.

İSMAİL TAMER (Kayseri) – Yok, ben şunu söylüyorum: Ekibi motive etmek önemli.

BULANCAK KAYMAKAMI ÜNAL KOÇ – Herhâlde bu işin başında hanımefendiler olunca...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Ekibi idare etmek noktasında -ekibin motivasyonu, işe sarılması- önceki dönem ile sizin idareniz arasında bir fark oluştu mu?

BULANCAK KAYMAKAMI ÜNAL KOÇ – Biz hakikaten belediyede şöyle bir aile ortamı kurmuştuk yani çalışırken arkadaşlarla tabii ki aramızda hiyerarşik bir ilişki vardı ama severek çalıştıkları için bu projeye onlar da inandılar; inanmasalar başarı olmaz yani bir belediyeye zorla bunu uygulamak olmaz, inanmaları lazım. Hakikaten bunun topluma, ekonomiye, toprağa faydasının olacağına insanlar inanırsa ve gönüllüler de katılıyor buna yani dışarıdan gönüllüler geliyor ve çöp topluyorlar yani normalde bunu yaptırılmazsın insanlara ama inandıkları için oluyor. Onun için, bize bir maliyeti olmadı. Ha, gelir olarak da bu ileride belki gelire dönüştürülebilir yani o üretilen kompostlar değerlendirilebilir, ücretsiz de verilebilir, ücretli de verilebilir ya da elde ettiğiniz o ürünler satılabilir de ama biz daha çok sosyal markete -orada kurduğumuz bir hayır çarşımız vardı- onları oraya veriyorduk, orada değerlendiriliyordu yani toplumun lehine, toplumdan geleni topluma gönderdik ya da topraktan geleni toprağa gönderdik, bu bakımdan proje başarılı oldu. Arkasında, dediğimiz gibi, hani ekibimiz vardı ve onlar da bayanlardı, kadınlardan oluşuyordu. Herhâlde kadınlar bir araya gelince... Başlarında bir kadın kaymakam ya da başkan olsa daha mı iyi olurdu bilmiyorum ama...

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Siz aratmadınız onu.

BULANCAK KAYMAKAMI ÜNAL KOÇ – Çok daha iyi bir yere geldi yani ve tabii, sayın vekilimiz geldi, ziyaret etti, sizler geldiniz ziyaret ettiniz. Ankara'dan böyle heyetlerin gelip ziyaret etmesi ayrı bir motive sağladı; kimse gelmeseydi belki orada bu başarı öyle çok gelmeyecekti. Sizlerin sahaya gelmeniz onları ve bizi daha çok motive etti. O bakımdan da proje de yürüyor, bir de sistem kuruldu, çok maliyetli olmayan bir sistem ama mesela diğer uygulamak isteyen belediyelere, belki biraz bu işi yapanlara ekonomik katkı sağlanabilirse daha fazla, daha hızlı yayılabilir diye düşünüyorum. Belediyeler para konusuna çok bakıyorlar yani onlara, bu projeyi hayata geçirecekler ufak bir destek sağlanabilirse, Çevre ve Şehircilik Bakanlığından hibe, destekler sağlanabilirse ben daha hızlı ve daha çok sayıda belediyeye yayılacağına inanıyorum.

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – O dönemde bizden istedikleri, tabii, eleman ihtiyacıydı, belediyeler maalesef alım yapamadıkları için kayyumlarımız, kayyumlar değil yani bütün belediyelerde alım olmadığı için orada birazcık da işte, araya o zaman gönüllüler giriyor; gönüllülerin vermiş olduğu destek burada çok önemli.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – O zaman sosyal kooperatifçilik değil mi? O zaman da onu...

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Onu da aynen sosyal kooperatifçilik. Sosyal medya üzerinden yapılan duyurularda, işte, bu da hani, Ebru Hanım’ın göstermiş olduğu başarıyla gerçekten geldi, birbirini kovaladı yani şu anda belediyeler, işte, bir dönem sıraya girdiler, yetişemediler.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Şu anda da öyle, yetişemiyoruz.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Bu, “56 belediye” dediniz.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – 53.

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – 53 belediye, şu anda 53.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Hangi belediyeler?

İSMAİL TAMER (Kayseri) – İlçe belediyeleri.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – İlçe belediyeleri, il belediyeleri, siyasi parti olarak...

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Karışık, hepsi karışık.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Hiçbir siyasi parti ayrımı yapmadan bütün belediyelere...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Hayır, yapmadan yani destek verme anlamında soruyorum.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Burada biraz sıkıntılar yaşıyoruz. Şöyle, bunun siyasetle çok alakası olduğunu siz de hep üstüne basarak söylediniz, Ceyda Vekilimiz de söyledi, Belma Hanım da söyledi, bütün vekillerimiz hep bunu söylediler. Bizim sıkıntı yaşadığımız konu yaklaşık olarak şu: “Bu hangi partinin projesi?” konusu çok geliyor.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Hayır, bu parti projesi...

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Yo, yo, bize gelen gönüllüler ama genel olarak şöyle bir şey var: Bütün belediyelerimizle çalışıyoruz biz, bütün belediyelerimize destek veriyoruz. Şu anda bir tek Adana Büyükşehir Belediyesi büyükşehir olarak bizimle birlikte çalışıyor. İkincisi, hepsi ilçe belediyeleri, genelde çalıştığımız ilçe belediyeleri. Şunun da ayrımını yapmak gerekiyor, bunu da anlatmamız gerekiyor burada, çok önemli. Şu anda burada değil, Profesör Doktor Barış Çallı, Marmara Üniversitesi’nden, aynı zamanda, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin bütün sistemini kendisi de biliyor. Biz, büyükşehir belediyeleriyle bunu konuştuğumuz zaman “Biz yapıyoruz zaten bunu.” diyorlar. Şimdi hocalarımız da doğal olarak bana hak verecekler; aslında yapılan iş çok yanlış bir iş çünkü kaynağında ayrıştırılmadan toplanan bütün gıda, bütün malzeme aynı yerden konveyör üzerinden direkt olarak kompostlama tesislerine gidiyor, burada enzim kullanılıyor ve bizim istediğimiz mutlu son çıkmıyor. Şöyle, toprakların yüzde 49’unda yüzde 1’in altında organik madde miktarı, Diyarbakır’da yapılan tahlil raporlarında organik madde miktarı toprağa verilen ve Tarım Bakanlığı’nda akredite bir laboratuvar

yapılan çalışma sonucunda yüzde 35 ş u anda organik madde miktarı ve kalite çok yüksek. Ama bizi Adana daha çok ş aşırttı, yüzde 75 ş u anda organik miktarı verilen, oluşturulan maddenin, kompostun. Bizim burada yaşadığımız sıkıntı ş u: Belediyeler daha çok burada yaparken, proje uygularken saha bulmakta zorlanıyorlar, saha bulmakta zorlandıkları için bir de Çevre Bakanlığının mevzuatında sıkıntı yaşıyor. Bir mevzuat problemi var sanırım orada, bizim... Hani daha çok büyük tesislerin kurulumuna yönelik bir mevzuat olduğu için basit anlamda bu mevzuatı yürütmekte belki orada sıkıntı yaşıyor ama bunların da çözülebilecek sorunlar olduğunu düşünüyörüz çünkü Çevre Bakanlığımız da her zaman her sorunda bize destek vermeye devam ediyorlar. Büyükşehirlerdeki sorun ş u, size anlatmaya çalıştık: Biz önce -İstanbul Büyükşehir Belediyesi üzerinden anlatacağız- projeyi gittik yerini anlattık “Biz yapıyoruz bu projeyi.” dediler fakat ayrıştırma sistemi olmadığından dolayı çıkan sonuç ağır metal ve tuzluluk oranı yüksek bir kompost çıkıyor. Bunu ş u anda “Tarımda kullanmaya başlayacağız.” diyorlar ama tarımda kullanmaları için ş u anda gerekli olan tahlil raporlarını sağlayamıyorlar, dolayısıyla bunu sadece peyzaj çalışmalarında kullanabileceklerini gördük. Büyükşehirler buna çok yanaşmıyor, bu iş i yapmak istemiyorlar ama ilçe belediyeleri, özellikle Anadolu’daki ilçe belediyeleriyle bu iş i daha kolay çözebiliyoruz, daha hızlı hareket edebiliyoruz. Ş u anda bize en çok destek veren Adana Büyükşehir Belediyesi, üstelik kendi sahasını oluşturmamasına rağmen Yüreğir Belediyesiyle ortak çalışma içerisinde. Halde günde 16 ton ile 35 ton arasında gelen atığın hepsini kendileri yükleyip lojistiğini de kendileri çözüp Yüreğir Belediyesi sahasına bırakıyorlar. İş birlikleri de var ama dediğimiz, Ceyda Hanım’ın da söylediğı gibi çok fazla talep var, üstelik yatırım yapmalarına gerek kalmadan bir sistemi, bir sorunu çözebildiğimiz noktada bütün belediyeler bu iş in içerisinde olmak istiyorlar. Biz elimizden geldiğı kadar yardımcı olmaya çalışıyoruz.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – O zaman bu şeyden bahsetmişken Tuğrul Bey’e soralım: Bu hep bahsedilen, hallerdeki atıkların, bunun miktarı belli midir ya da Türkiye bazında mı yani memleket bazında mı belli, iller için böyle bir sayı var mı, Bakanlığın bu yönde bir çalışması var mı?

TİCARET BAKANLIĞI SEBZE VE MEYVE TİCARETİ DAİRESİ BAŞKANI TUĞRUL KAYNARCA – Sayın Başkanım, biz şimdi, Sebze ve Meyve Ticareti Kanunu’nun uygulayıcısıyız Bakanlık olarak. Sistemimiz var, hal kayıt sistemi. Toptancı halleri, belediye toptancı halleri de dâhil hal kayıt sistemi üzerinden yapılan bildirimleri biz takip ediyoruz sistemden. Tabii, yapılan bildirimler... Kanun uyarınca bildirim, beyan esaslı bir sistemimiz var. Burada ticarete konu olduktan sonra yani üretimden itibaren ya da üreticilerden mal, sebze meyve satın aldıktan sonra hallerde el değiştiriyor. Bu hallerde sebze meyve ticareti yapıldıktan sonra perakendeye yönlendiriyor, perakende tüketim noktaları dediğimiz pazarcılara, marketlere, lokantalara, yurtlara, çeşitli mecralara gönderiliyor. Tabii, burada bizim sistemimizde şey yok hani bu atığın ne kadar olduğuna veya ne kadar zayıat olduğuna ilişkin bir veri olmuyor. Bizde sadece mal geliyor sistem üzerinden, yani bildirim üzerinden, tekrardan ticarete konu olarak perakende ticarete yönlendiriliyor, sistem de bu kayıtları içeriyor. Bu noktada hani ne kadar zayıat oluyor ya da ne kadar fire oluyor noktasında bizim bir çalışmamız da yok. Hani kanunda buna ilişkin bir görev de bize yüklenmemiş durumda. Bizim sadece toptan ticareti ya da sebze meyve ticaretini kayıt altına alan bir sistemimiz var hal kayıt sistemi dediğimiz. Bu da en son perakende noktalara yani pazarcılara veya marketlere, manavlara bu sebze meyveler bu ticaret zincirinin içerisinde gönderildikten sonra bizim sistemden de çıkmış oluyor. Yani bizim sistemimiz bu şekilde.

Arz ederim.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Peki, anladım.

Bir de son olarak Ceyda Vekilim de buradayken ş unu sorayım: “Yeni çalışmalarımız da devam edecek.” diye de ifadeleriniz oldu. Sayın Bakanımız da gitmeden evvel, Sayın Genel Müdürümüz de ve Genel Müdür Yardımcımız da ifade ettiler, aslen ürünün iş te, dalında sebze meyve ne ise onun

doğal olarak tüketilmesi lakin işte, olmadığı takdirde belli aşamalardan geçiyor. Acaba son olarak bu hayvanlar için, yani barınakta kalan hayvanlar için yaş yem olarak da kullanılması imkânı olur mu ya da bu yönde bir çalışma var mı?

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Bu konuyla ilgili Ceyda Hanım'ın bir çalışması var, yakında başlayacak. O kendisi izah ederse...

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Sayın Bakanımız da, Genel Müdürümüz de söyledi, dört aşamadan oluşuyor. Tabii, en sonunda komposta gitmeden önce hayvan yemi olarak da şu anda biz Bayındır Belediyesiyle başlattık bunu geçtiğimiz haftalarda İzmir'de. Hatta orman yangınlarında... Ben geçtiğimiz sene orman yangınında Muğla bölgesindeydim. Orada görmüş olduğumuz bir eksiklik dolayısıyla sahadaki olan... Maalesef başımıza ilk defa böyle bir şey geliyordu, bu kadar büyük bir yangın, orada görmüş olduğumuz şey gönüllü hayvanseverlerin sahada çalışmaları. Tabii, bu çalışmalar sırasında oradaki itfaiye ekiplerinin, orman ekiplerinin çalışmalarını bazen engelleyici pozisyonlarla karşılaştık, provokatif kişilerle karşılaştık. Bunun sonucunda da hayvan hakları savunucusu Sibel Altun Hanımefendi'yle beraber yine gönüllü hayvanseverlerle onları AFAD bünyesinde herhangi bir afet sırasında, olacak orman yangınında, işte, selde, depremde hayvanları kurtarmak için gönüllülerin sahaya artık bilinçsiz bir şekilde değil, akredite edilmiş şekilde... Önce eğitici eğitmenler eğitimlerini aldılar ve şimdi de gönüllülere bunu, akreditasyonunu vererek herhangi bir felakette sahaya onlar artık, nasıl basın kimlik kartlarıyla girilebiliyor, bu hayvanseverlerimiz de akredite olmuş kartlarıyla girecekler. Bu projeye çalışırken dedik ki biz -Çevre Şehircilik Bakanımız da sağ olsun İzmir depreminde hep yanımızdaydı o süreçte- mutfak atıklarından, restoran atıklarından, ondan sonra haldeki atıklardan hayvan maması üretimine geçebilir miyiz? Sağ olsun Çevre Şehircilik Bakanlığının da desteğiyle şimdi Bayındır Belediyemizle İzmir'de bu projeye başlıyoruz. Bayındır Belediyesinde başlayacak ama dağıtımını Buca'da yapacağız. Buca'da Kahramanlar'da Sayın Genel Müdürümüz de bilir, halimiz var orada. Oradaki haldeki atıklardan bunu yaş olarak da yapabiliyoruz kurutarak da. Tabii, kurutma operasyonu daha uzun vadeli olduğu için yaştan... Hepimiz sonuçta... Evlerimizde de yapılıyor -ki buna hayvanseverler çok karşı- dökme olarak hayvanlara verilen mamaları da, bunu da şimdi paketleyip inşallah önümüzdeki günlerde İzmir'de bu da rol model bir proje olarak çıkacak.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Şu aşamada bu da çok önemli. Tabii, Ebru Hanım'ın da bir restoranı var, aynı sistemi kendi işletmenizde de uyguluyorsunuz.

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Ben bir şey daha söylemek istiyorum...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Şuna aslında getirmeye çalışıyorum: İsterseniz yerinde görün demenizi...

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Her zaman. Başkanım, isterseniz kooperatif sunumunu yapalım sonucunu, Ceyda Hanım'la birlikte onu da paylaşalım. Bu da bir sosyal kooperatif modeli aslında. Bir tanesi Diyarbakır'daki sosyal kooperatif kamunun desteğiyle, kamuyla birlikte çalışan bir sosyal kooperatif fakat Türkiye'de özellikle işsizliğin çok yoğun olduğu yerlerde, kırsal kesimde tarımın programlanması yerel üretimin... Çünkü pandemiyle birlikte aslında biz şunu deneyimledik: Küresel gıda sistemlerinin ne kadar kırılgan olduğunu, lojistik sistemlerinin ne kadar kırılgan olduğunu. Aslında daha önceden olduğu gibi üretilenin en yakın pazarda satılması gerektiği noktasında küçük üreticiye ne kadar, nasıl destek verilmesi noktasında bir projemiz daha var. Bu, sosyal kooperatif, isterseniz onun sunumunu da yaptıktan sonra biz sizi zaten davet ediyoruz, sanırım en yakın tarih eylül olacak. Eylül ayında biz büyük bir proje yaptık, bir sosyal kooperatif modeli bu ve şu anda çok büyük bir yatırımla birlikte bitirmek üzereyiz ve bu da Avrupa'daki bir ilki gerçekleştirdi. İsterseniz önce onun sunumunu alalım.

(Video gösterimi yapıldı)

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Topraktan Tabağa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, bunun hikâyesi çok enteresan. 2015 yılında Ceyda Hanım bana “Mardin’de bir proje yapalım ama sadece kadınları ilgilendirsin. Bunun üzerinde birlikte çalışalım.” dedi. Biz bunun çok araştırmasını yaptık, ne yaparız, nasıl yaparız diye. Sonra 2017 yılında Sorgül Projesi geldi. Biliyorsunuz, Sorgül’ü çoğaltmak için bir proje yaptık, 70 kadın çiftçiyle birlikte çalıştık. Dönemin Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Sayın Zehra Zümrüt’ün bu projeye çok katkıları oldu bizimle birlikte. Biz, burada, 70 kadına iyi tarım uygulamaları eğitimi verip onların istihdam edilmesi noktasında hem devletin, Hükümetimizin desteğini aldık hem de sahadan destek aldık. Bir başarı hikâyesiydi bu. 2 ton bulduğumuz buğdayı 20 ton yaptık ama biz sosyal entegrasyon konusunda 35 Suriyeli mülteciyle de birlikte çalıştık bu projede. Öncelikle, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafından fonlandı bu proje. Aslında 35 Suriyeli mülteci bu işe ne katkı sağlar diye düşündüğüm zaman açık ve net, yani dürüst olmak gerekirse çok bir beklentim yoktu. Sadece projede fonu gerçekten alabilmek ve bu projeyi gerçekten çok istediğim için yani bu işi yapabilmek için önce projeyi onlarla birlikte yaptık. 35 Suriyeli mülteci, aslında bize, bizim unuttuğumuz tarım tekniklerini, bu sorgül buğdayını nasıl yetiştireceğimizi öğrettiler. Bizim unuttuğumuz geleneksel tarım bilgilerini onlar bize tekrar hatırlattılar. Saygıdeğer Hanımefendi Emine Hanım bu konuyu çok yakından takip etti. Sonrasında bu proje çok büyüdü Birleşmiş Milletlerle birlikte. Aslında, bunun sürdürülebilir olması için bir kooperatif modelini ilk biz önermiştik onlara, fakat benim çok seyahat etmemden dolayı kooperatif Ceyda Hanım’ın desteğiyle kuruldu. Ama bu proje -tabii ki kooperatif, Türkiye’de her kurulan sosyal kooperatif değil- normal bir kooperatif gibi sadece tabelada kaldı. 2018 yılında Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü Sorgül Projesi’nin başarısının arkasından bize bir teklifte bulundu, “Tekrar bir proje yapın, size bunun fonunu verelim.” diye. Benim hep aklımda olan bir projeydi Halep Sabunları Projesi. Halep sabunları gerçekten çok özel üretimi olan bir sabun cinsi; bunlar zeytinyağından üretiliyor, özel bir teknikleri var ve her bir kalıp sabun bir yılda üretimini tamamlıyor. Biz bununla ilgili olarak bir çalışma yapalım istedik ve ondan sonra onlar bize bir fon verdiler ve biz 45 kadını, bilen, akran eğitimi yapmak için 4 kadınla birlikte biz bu projeye başladık. Bize atölye kurmadılar ve kurmadıkları için de biz de sadece verilen saf malzemeyle 10 bin kalıp sabun ürettik ama bu 10 bin kalıp sabun, satışa hemen hazır değildi, bir kenarda beklemeye başladı ve hatta o zaman Mardin’de AK Parti Kadın Kolları Başkanımız bize kendi evini tahsis etti. Çünkü bunun belli şartları var; eski bir ev olması lazım, sıcaklık ölçümleri çok önemli, biz orada yaptık. Sonra 2019 yılında Fransa’da “Toprağın Kadınları Ödülü” diye bir ödül kazandım ve oradan gelen parayla birlikte kooperatifi hayata geçiririz, geçirmeyiz, üretimi devam ettiririz diye bir ev kiraladık Süryani Vakfından ve bu evi bu parayla restore ettirerek atölye hâline getirdik. Japon Hükümeti o dönem Birleşmiş Milletlerle birlikte tekrar Mardin’e geldi ve projeyi çok beğendiler. Biz projeye tekrar devam edelim, tekrar fonlayalım, “Bu sefer 30 kişiyi daha eğitin.” dediler ve bize tekrar saf malzeme verdiler ve 12 bin kalıp sabun daha ürettik biz. Ve ondan sonra projeyi de... Hiçbir şekilde kooperatifte aslında nasıl pay dağıtımı yapılacak, nasıl para kazanılacak? Bu maliyetler nasıl hesaplanacak? Bu konuyla çok ilgilenecek vaktimiz olmadı açıkçası. Ne zaman ki pandemi oldu, biz 22 bin kalıp sabunla birlikte pandemiye girdik. Şurada böyle bir şey yaşandı: Elimde 22 bin kalıp sabun var ve ondan sonra yapacak bir şeyim yok. Günübirlik işlere giden Suriyeliler dâhil olmak üzere 100 bin Suriyeli mülteci var. Nüfusumuz 800 bin, yüzde 12’sini Suriyeli mülteciler oluşturuyor. Bizim onları görmeme gibi bir şansımız yok çünkü birlikte yaşıyoruz onlarla, birlikte bir hayat paylaşıyoruz. Yaptığımız bütün projelerde onların da desteğini alarak, onları da içine katarak aslında bir sosyal entegrasyon gerçekleştirdik. “Abla bir şeyler yapmanız lazım. Biz çok zorlanıyoruz. İş de kalmadı, yemek konusunda problem yaşıyoruz.” dediler. Hatta o zaman Ceyda Hanım’a ben “22 bin kalıp sabun var, bunları satacağız. Başıma bir şey gelirse siz sorumlusunuz.” diye söylemiştim. İşin şaka tarafı, 22

bin kalıp sabunu sosyal medya üzerinden hikâye anlatarak sattık. Çok büyük bir sermayeyi bir buçuk ay içerisinde elimize aldık. Bir şey yapmamız gerekiyordu, ya bunu devam ettirecektik ya da bu parayı dağıtacaklık. Devam ettirme yolunu seçtik. Mardin’de Mezopotamya’nın bilinen en eski zeytin ağaçları var Derik’te ve bu insanların bizim beslenme kültüründe zeytinyağı olmadığı için bunları satacak yerleri yok. Onlara gittik dedik ki “Biz zeytinyağımızı satın alacağız.” dediler ki “Uğraştırma bizi, zaten 2-3 teneke alacaksın.” Şu anda bütün üreticilerin hepsi bize çalışıyorlar, bizimle çalışıyorlar. Biz zeytinyağı üretimini, 22 bin kalıp sabununu sattıktan sonra kooperatif modelini değiştirmek zorunda kaldık çünkü insanlar şunu söylüyor: “3 veya 5 kişiyi bu işe sistemin içerisine kayıtlı yapıyorsunuz.” Bu 5 kişinin üretimiyle dönecek bir iş değil. Bizim bir sivil toplum örgütümüz var, aynı zamanda Avrupa Birliği projeleri de yaptığımız için Avrupa Birliğiyle akredite, Birleşmiş Milletlerle akredite bir proje. Tamamen gönüllü insanların, Ceyda Hanım’ın da tanıdığı, benim de Mardin’de beraber çalıştığım, bize destek veren öğretmen bütün işte, başhekim, doktor, kuyumcu, esnaf, bu gibi insanların içerisinde olduğu bir sivil toplum örgütümüz var. Onları çağırdık -burası çok önemli Ticaret Bakanlığımız için- dedik ki “Biz bir model geliştirdik.” evet “Biz kooperatifin yönetim kurulunu feshediyoruz. Yeni yönetim kurulu sizsiniz, ortaklar sizsiniz çünkü bu iş böyle yürümüyor.” Onlardan sadece bir şey rica ettik. Biz bu projeyi gerçekleştireceğiz ama siz burada sadece kâğıt üstünde ortakısınız, maddi manevi hiçbir kazancınız olmayacak, bunun üzerine noterden de kâğıt istedik. 19 ortağımız gönüllü olarak bu projeye destek verdiler. Tek amacımız yatırım yapmak, yatırımla birlikte istihdam yapmak.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – İnşallah o projeyi de yerinde de inceleyelim.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Sonra...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Çok teşekkür...

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Kooperatif modelini bitireceğim, Topraktan Tabağa Kooperatif Modeli’ni.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Çok beklettik, bir buçuk saat oldu diye, hani... Tamam, onu da alalım.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Hemen bitiriyorum efendim.

Burada şöyle bir şey yaptık, bu model üzerinden gittik. Sonra bir gün bir çiftçimiz geldi, dedi ki “Benim domatesim var, ben satamıyorum.” Biz sabunla uğraşırken “Domatesim var, satamıyorum ben bunu, siz bunu bana satın. Tüccara veririm 20 lira ama beni 1 lira kurtaracak.” dedi. Biz hemen hızlı hareket ettik ve ondan sonra domatesleri salça hâline getirdik. Arkasından biber üreticileri bize geldi, biberleri yapmaya başladık. Şunu anladık ki, pandemi döneminde pazara ulaşamayan çiftçinin malını almamız gerekiyordu ve bir ekip kurduk, bütün köyleri dolaştılar. 170 çiftçiyle ortak çalışma yapıyoruz şu anda, hepsiyle sözleşmeli tarım yapmaya başladık. Şu anda hiç kimsenin para kazanmadığı, sadece sigortalı 48 çalışanı olan, bunların kazandığını ödedikten sonra, masraflar düşüldükten sonra elde ettiğimiz parayı başka bir yatırıma harcadığımız bir sistem modeli oluşturduk. Şu anda geldiğimiz noktada 6 tane işletme yürütüyoruz. Son altı ayda yapmış olduğumuz ciro 17 milyon. Halk Bankasından yatırım teşvik belgemizi aldık, sabun fabrikası kuruyoruz Mardin Organize Sanayi Bölgesi’nde, makine ve teçhizatını kurduk. Şu anda bir ilk var, bunun inşallah açılışını, Sayın Başkanım, birlikte yapacağız, sizi davet ediyoruz. Avrupa’nın ilk atık restoranını yaptık. Şöyle ki kurguladığımız modelde hani biz şefler hep diyoruz ya “Burada yöresel ürün kullanıyoruz.” Bu restoranın sahibi 170 çiftçi. 730 metrekaare bir depoyu, 1890 tarihli eski bir depoyu dönüştürdük, bir restoran hâline getirdik. Ön tarafta restoran, buraya zeytin olarak giriyor ürün, aynı yerde geleneksel yöntemlerle yağ oluyor, kalan bütün kısmın iyi kısmı yemeğe kullanılıyor, aynı yerde diğer çiftçilerin ürünleriyle yemek oluyor, onun

arkasından da aynı yerde sabuna dönüşüyor. Bu model deneyim restoranı ve bir Mardin modeli aslında. Şu anda 48 çalışanımız var, bunların 9'u beyaz yakalı. Sistemi yürüten onlar, biz sadece kâğıt üstünde ortağız, sistemin arkasında duran insanlarız. Ceyda Hanım bu projenin Onursal Başkanı ve biz bunu Türkiye’de yayılması gereken, Ticaret Bakanlığına önerdiğimiz 2 model, biri kamuyla çalışan sosyal kooperatif modeli, diğeri sivil toplumun yapmış olduğu bir sosyal kooperatif modeli olarak 2 model üzerinden açılış şeyini yapıyoruz.

Proje çok önemli bir proje. Eylül ayında açılışını gerçekleştireceğiz. Atık su kullanıyoruz, yağmur hasadı yapıyoruz. O yağmur hasadından elde ettiğimiz suyu sabun üretiminde; yine, hatta tuvaletlerdeki rezervuarlarda kullandığımız atık suyu kullanarak bir sistem geliştirdik restoran içerisinde.

İnşallah, açılışına -eylül ayından itibaren- sizi de davet etmekten biz onur duyacağız.

Teşekkür ediyorum Başkanım.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Çok teşekkür ediyoruz, tekrar sağ olun, ağzınıza, yüreğinize sağlık.

Çok beklettik, biliyoruz ama konu çok gerçekten detaylı bir konu, o yüzden.

Şimdi “Sıfır Atık İçin Bitkisel Atıkların Yönetimi ve Tarımda Kompost” konulu sunumlarını yapmak üzere Akdeniz Üniversitesinden Profesör Doktor Şule Orman’a söz veriyorum.

Buyurun Hocam.

PROF. DR. ŞULE ORMAN – Çok teşekkür ediyorum.

Aslında, “bitkisel atıklar” dediğimiz ya da “biyobozunur” atıklar dediğimiz kavramların hepsi organik maddeleri, organik materyalleri ifade ediyor. Dolayısıyla, canlıların yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmelerinin ve mutlak gerekli ihtiyaçlarını karşılayabilmelerinin en önemli yolu gıda... Dolayısıyla beslenmelerini sağlamaları gerekiyor; bu da sürdürülebilir tarımsal üretimle meydana geliyor ve en önemlisi, yerleşime açılan alanlarda şehirleşme için çalışmalar sürdürülürken yeşil alanların ve tarımsal üretim yapılan arazilerin de sürdürülebilir olması en temel gerekliliklerden bir tanesidir. Yani bizim tarım arazilerini öncelikli olarak koruma altına almamız gerekiyor; sürdürülebilir tarım üretimi ve gıda üretimi için bu alanların mevcut durumlarıyla korunması en önemli amaçlarımızın arasında yer alması gerekiyor. Sürdürülebilir tarımda hedefe varmak için ne yapmak gerekiyor? Amaçlarımız neler? Üretken ve kârlı olması, süreklilik arz etmesi ve tabii ki çevreyle dost bir üretim yapılması gerekiyor burada. Tabii, araçlar neler? Kimyasal girdilerin mümkün olduğunca azaltılması, biyolojik mücadele yöntemlerinin kullanılması ve toprak kalitesini artırıcı uygulamaların yapılması ve başka birçok etken var ama burada en önemlilerinden bir tanesi, organik atıkların tarımsal arazilerde kullanılması; bizim en önemli araçlarımızdan bir tanesi.

Bitkilerin vejetasyon sürecini tamamlayarak ayrışma olaylarıyla organik maddeye dönüşmesi aslında bir son değil, bir başlangıç. En önemlisi de bu, toprak için faydaya dönen bir başlangıç hâline geliyor ve bu bir döngü. O nedenle, bitkisel atıkların yönetilmesi -biz buna bitkisel atıkların değerlendirilmesi de diyebiliriz- bizim için tarımsal üretim açısından son derece önemli.

Bu bitkisel atıklar dediğim nereden olabilir? İşte, park, bahçelerden olabilir, pazar yerinden olabilir, evimizdeki mutfak atıklarımızdan olabilir, yine, genel büyük yemekhanelerin pişmemiş atıkları olabilir; bunların hepsi bizim için değerlendirilebilecek bir organik madde kaynağı, kompostlanabilecek bir organik madde kaynağı olarak karşımıza çıkan materyaller. Burayı çok uzatmak istemiyorum; tabii “atık yönetimi” kavramı burada çok önemli. “Atık nedir?” sorusunun cevabını aslında hepimiz biliyoruz.

Şimdi, ülkemizde 12 Temmuz 2019 tarihinde 30289 sayılı Resmî Gazete'deki Sıfır Atık Yönetmeliği'nde, ülkemizde sıfır atığın en önemli hedefleri belirtildi ve burada atığı önleyen... Öncelikli olarak atığın önlenmesi, eğer önleyemiyorsak işte, bunu kaynağında ayrıştırarak, ham madde olarak kullanarak, geri dönüşümünü, geri kazanımını kavrayarak bunu uygulayabilen bir topluma dönüştürmek. Tabii ki burada bizim en önemli hedeflerimizden bir tanesi, organik atık yönetimi yapmak yani bu topraktan toprağa biyobozunur atık yönetiminin aslında temel hedefi organik atık yönetimini aynı zamanda gerçekleştirmek çünkü inorganik olan atıklar -burada metal, cam, plastik gibi atıklar ya da diğer tehlikeli atıklar vesaireler- zaten yıllardır geri dönüşüme, geri kazanıma gönderilmek üzere ayrıştırılması gereken atıklar fakat organik kısma geldiğimiz zaman, bunlar birazcık daha “çöp” olarak adlandırılan ve direkt düzenli depolama alanlarına gönderilen atıklar. Aslında bunların hepsi birer değer ve tabii ki biz bunları gıda olarak kullanabilir miyiz, öncelikli olarak buna bakacağız. Eğer kullanamazsak hayvan yemi olarak; o da olmazsa topraklarımıza geri vererek bir değer hâline dönüştürmek hedeflerimiz arasında gerçekleşecek.

Şimdi, burada, kompost dediğimiz materyal... Organik atıkları biz kompostluyoruz ve bunları geri kullanıma ve toprağın hizmetine sunabiliyoruz. Biraz evvel söylediğim gibi, evsel ve tarımsal organik atıkların -bitkisel ve hayvansal olabilir bunlar- geri kazanılması yani bunların değerlendirilmesi gerekiyor; bu atıklar kaybedilemeyecek kadar faydalı ve önemli.

Şimdi, burada Tarım ve Orman Bakanlığımızın 2014 tarihli Tarımda Kullanılan Organik, Organomineral Gübreler ve Toprak Düzenleyiciler ile Mikrobiyal Enzim İçerikli Organik Kaynaklı Diğer Ürünlerin Üretimi, İthalatı, İhracatı ve Piyasaya Arzına Dair Yönetmelik'te kompost, toprak düzenleyiciler grubunda yer alıyor. Bu bizim için niye önemli? Çünkü tarım toprağı açısından baktığımızda, ideal bir tarım toprağının en az yüzde 5'inin organik madde olması gerekiyor ama ülkemiz topraklarına baktığımızda, ülkemiz topraklarının organik madde içerikleri yüzde 1,5 ila 2 civarında; son derece az ve yetersiz. Bunu desteklemenin de iki yolu var: Ya hayvansal gübrelerle biz bunu destekleyeceğiz ya da işte “kompost” adını verdiğimiz, bir yerde bunları ayrıştırdıktan sonra tekrar toprağa uygulayarak toprağın organik madde içeriğini zenginleştirmek yönünde uygulayacağımız materyallerle bu gerçekleşecek.

Şu pasta grafikte baktığımızda, evet, o yüzde 5'lik kısmı ülkemiz toprakları adına sağlayamadığımızı görüyoruz ve bunun da en önemli yollarından bir tanesi organik atıklarımızı kompostlayarak toprağa geri verme yolunda bu hareketi devam ettirmek. İşte, belediyelerin iş birliğiyle zorunluluk hâline getirilerek belki belediyelerde bu alanı yönetmeye çalışmak çünkü bu alanı yönetmeye çalışarak biz aynı zamanda düzenli depolama alanlarına gönderdiğimiz atık miktarını da azaltacağız yani organik atık miktarını azaltacağız ve onu da bir faydaya, bir değere döndürmeye gayret edeceğiz. İşte, üreticilerimize bunları vereceğiz, çiftçi eğitimleri yapacağız, üretici eğitimleri yapacağız bu konuda. Biz Antalya'da, Kepez Belediyesinde Hakan Tütüncü Başkanımızın da bu konuda yaptığı çalışmalarla -ben de onlara destek oluyorum- sera bitki atıklarını topluyoruz üreticilerden çünkü üreticiler, seraların -Antalya biliyorsunuz tarımsal üretimin, özellikle seracılığın en önemli merkezlerinden bir tanesi ve ciddi bir atık miktarı var- bitki atıklarını kanal kenarlarına döküyorlar, etrafa döküyorlar ve onlar bir süre sonra yangına neden olabiliyor vesaire, bir sürü soruna neden olabiliyor. Biz orada böyle bir projeyle onlardan sera bitki atıklarını topladık, kompostlaştırdık ve tekrar onlara geri verdik. Böyle bir çalışmamızı da yine orada sürdürmeye ve devam etmeye çalışıyoruz.

Bu bir döngü tabii ki yani biz bir ürünü niye üretiyoruz aslında baktığımızda tarımsal üretimde? Onun tüketilebilir bir organelinin gıdaya dönüştürmek için üretiyoruz. Dolayısıyla, onun tekrar kalan kısmını toprağa verdiğimizde aslında topraktan aldığımızı tekrar toprağa vermiş oluyoruz çünkü organik maddeler çok önemli, birikmesi var. Bunlar nedir? Şimdi, şu organik madde yerine aslında terminoloji olarak yani tabii ki bire bir eş değil ama mesela “kompost” diyebilirsiniz çünkü kompost

organik bir madde. Türkiye’de Kompost Tebliği’nde organik madde içeriğinin %35’in üzerinde olması öngörülüyor. Biz de mesela şimdiye kadar kompostladıklarımızda yüzde 35 ve üzerinde, hatta yüzde 75’e varan organik madde içeriğini yakaladık. Neler yapıyor bu? Biz bir toprağa organik madde ilave ettiğimizde toprağın su tutma kapasitesi artıyor. Şimdi iklim değişikliğine, işte, küresel ısınmaya -Bakanlığımızın adında bile artık “İklim Değişikliği Bakanlığı” var, biliyorsunuz- bunlara hazırlıklı olmak adına, suyu tasarruflu kullanmak adına da topraklarımıza kompostu geri döndürerek, kompost kullanımını artırarak özellikle toprakların su tutma kapasitesini artırıp kısıtlı sulamayla birim alandan daha fazla ürün elde etme yolundaki hedeflerimizi de gerçekleştirmeye çalışacağız. Erozyonu önüyor mesela; erozyon için çok önemli bir etkisi var yine toprakta organik maddenin artmasının yani kompostun artmasının. Suyun tutulmasını etkileyebiliyor, iyileştirebiliyor; toprağın yapısı ve tav durumu üzerinde son derece önemli etkileri var. Havalanmasını etkiliyor, ısınmasını etkiliyor; mesela toprağın ısınması bizim için son derece önemli, belli bir ısıya ulaşması tohumun çimlenmesi açısından çok önemli ve toprağın ısınmasında da özellikle kompost gibi organik maddeler çok olumlu etkiye sahipler.

Yine, bu kompost gibi organik maddeler bitki besin elementi kaynağı aynı zamanda; özellikle de azot, fosfor ve kükürt gibi 3 tane temel, mutlak gerekli bitki besin elementinin kaynağı bunlar. Eğer bunlar toprakta yoksa ve organik bir yolla toprakta bulunmuyorlarsa biz ne yapıyoruz? Bunu kimyasal yollarla toprağa ilave etmeye çalışıyoruz. İşte, o zaman da hem kimyasal gübreye daha çok para harcıyoruz hem çevre kirliliği yaratabiliyoruz hem de yer altı suyu kirliliğine neden olabiliyoruz vesaire, bir sürü etkileri var ama organik açıdan toprağı desteklersek, belki bu kimyasal gübre kullanımını -tamamen sıfırlayamasak da- belli bir miktarda azaltma yoluna da gidebiliriz.

Yine, biyolojik etkileri var; toprak canlı bir varlık ve “Toprağın içerisinde mesela bizim gözle görebildiğimiz, hepimizin hani ilk aklına gelen canlılardan bir tanesi nedir?” desem ben; solucanlar... Ama gözle göremediğimiz milyarlarca canlı var toprağın içerisinde ve biz bu maddeleri toprağa uyguladığımızda, bu organik maddeler bunların besin ve enerji kaynağı olduğu için toprakta bunların aktivitesinin artması özellikle faydalı mikroorganizmaların popülasyonunun artmasına neden oluyor ve yine, toprak iyileştirici bir ortam ortaya çıkarttığı için sürdürülebilir tarımsal üretimde çok önemli faydalar sağlıyor. Bunlar neler? Bitkisel atıklar, organik atıklar; biz bunların hepsini kompostlayabiliriz. İşte, tarımsal üretim sonucu ortaya çıkan atıklar yani hasat sonrası atıklar, tarımsal endüstri atıkları...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Hocam, hemen soralım Tarım Bakanlığımızın yetkililerine: Acaba bu tarımsal üretim atıkları konusunda Bakanlığımızın bir çalışması var mı?

TARIM REFORMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARIMSAL DESTEKLEMELER DAİRE BAŞKAN VEKİLİ MEHMET KİLCİ – Sağ olun Sayın Başkanım.

Şimdi, Tarım Bakanlığında böyle komple bütüncül bir şey yok yani açıkçası şu anda hâlihazırda bir çalışma yok ama bunun temellerini atmak için önceki görev yerimizde başlattığımız tarımsal atıklarla ilgili, ülkemizin bir biyoekonomi stratejisinin hazırlanması çalışmalarına başlamıştık orada. Bu bize nereden gelmişti? Avrupa Birliğinin biyoekonomi stratejisini açıkladıktan sonra biz de Tarım Bakanlığı olarak bunun alt çalışma gruplarında, hani, o Avrupa Birliğinin stratejisinin izlenmesi... Avrupa Birliği çatı stratejisini oluşturduktan sonra, üye ve “associe” ülkelerin benzer politikaları benimsemesi için çalışmalar başlatmıştı, biz onun içerisinde olmuştuk. Zaman zaman bunu bir ülkesel politika hâline getirmek için, bir strateji hâline getirmek için çalışmalarımız oldu.

Başkanım, tabii, biyoekonomi konusu da zaman içerisinde yani 2000’li yılların başında, dünya ajandasına girdikten sonra evrilmeye başladı. Ebru Hanım’ın anlattığı bu sıfır atık “zero waste” yani ülkemizde hanımefendinin başlattığı kampanyayla birlikte “sirküler ekonomi” başlığı altında dünya ajandasında yerini aldı. Biz de bu strateji çalışmalarını Tarım Bakanlığında Tarımsal Araştırmalar ve

Politikalar Genel Müdürlüğümüzde o dönem başlatmıştık. Tarım Bakanlığında, yine, GEF kaynaklı bir projeyle biyokütle enerjiye dönüşümü konusunda bir pilot çalışma yürütüyor, hâlâ da devam ediyor. İşte, yaklaşık 5 milyon dolarlık bir bütçeyle tarımsal atıkların, sahadaki atıkların toplanması, bunların bir biyokütle santrallerinde enerjiye dönüştürülmesiyle ilgili 5 tane pilot tesis yapıldı. Bir tanesi de Bolu’da Sayın Başkanım; orada Bolu Güç Birliği diye tavukçuların oluşturduğu...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Kompost değil.

TARIM REFORMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARIMSAL DESTEKLEMELER DAİRE BAŞKAN VEKİLİ MEHMET KİLCİ – Şöyle: Kompostlama yapılıyor, pelit yapılıyor, kompostlama yok ama tarımsal atıklar bertaraf edilirken bunların faydalı hâle dönüştürülmesi diyelim. Sonuçta, orada, Bolu’da biliyorsunuz tavuk atıkları çok ciddi bir problem. Orada Bolu Güç Birliği diye bir organizasyon vardı, onlar hem bunu değerlendirmek hem de ekonomiye kazandırmak için bir tesis kurdular, bunlardan bir tanesiydi.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Evet, Bakanlığımız ciddi bir hibe desteği verdi.

TARIM REFORMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARIMSAL DESTEKLEMELER DAİRE BAŞKAN VEKİLİ MEHMET KİLCİ – Türkiye’nin farklı yerlerinde ve bunlardan ülke genelinde 5 tane farklı tesise enerji üretimi amacıyla, bir de bunların tedarik zincirlerine bir hibe verdik, bu şekilde bir çalışmamız var ama tabii ki benim kişisel olarak görüşüm, bu tarımsal atıkların... Biz hem bunların toplanması, faydalı hâle dönüştürülmesi hem gıda hem de tarım boyutuyla... Biz bu çalışmalara ilk başladığımızda, refah seviyesi yüksek ülkelerin fantezi çalışmaları olarak geliyordu bize ama geldiğimiz noktada şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Bunu hem iktisadi bir sektör olarak değerlendirilebilecek bir alan, girilebilecek bir alan hem orman atıkları hem tarımsal atıklar hem de sosyal sorumluluk projeleriyle sıfır atığa geline nokta yürütebilecek çok çeşitli yelpazesi olan bir çalışma alanı olarak değerlendiriyoruz.

Teşekkürler Sayın Başkanım.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Biz de bu konuda bir çalışma yapılmasını talep edeceğiz zaten.

Teşekkür ediyorum.

Hocam, toparlayarak...

PROF. DR. ŞULE ORMAN – Yani tarımsal endüstri atıkları var; yine, bunları da kompostlama amacıyla kullanabiliriz. Park, bahçe atıkları ve bitkisel mutfak atıkları ya da pazar atıkları artık bunun hepsi organik atık; sonuçta, bunların hepsini kompostlama amacıyla kullanabiliriz. İşte “Kompost, kompostun oluşumu neler, kompost tarımın neresinde, neden önemli, hayatımızın bir parçası olduğunun farkında mıyız?” gibi birçok soru var ve biz bunları böyle sürekli dile getirerek farkındalığı artırmaya çalışacağız.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Kompost, gübre değildir, bir toprak düzenleyici.

PROF. DR. ŞULE ORMAN – Gübre değil, bir toprak düzenleyici ama organik madde ve toprak düzenleyici olarak zaten yönetmeliklerde...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Toprağı iyileştiriyor.

PROF. DR. ŞULE ORMAN – Evet, toprağı iyileştiren bir materyal olarak da karşımıza çıkıyor. Şöyle ki: Biz kompostlayarak...

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Şule Hocam, sizlere katkıda bulunması açısından bir şey söylemek istiyorum.

PROF. DR. ŞULE ORMAN – Düzenli kompost kullanmanın toprağa yararları neler? Bu son derece önemli; atıkların değerlendirilmesinin yanı sıra çevre sorunlarının önlenmesi ve yok edilmesini sağlıyor. Hasatta topraktan uzaklaştırılan organik maddelerin yerini alıyor, toprağın humus içeriğini artırıyor; bu çok önemli. Topraktaki canlı yaşamını teşvik ediyor ve mikroorganizmaların sayılarını artırıyor. Killi toprakların havalanmasını -ki özellikle ülkemizdeki toprakların çok büyük bir çoğunluğu kil içeriği yüksek topraklar- drenajını; kumlu toprakların ise su tutma kapasitesini iyileştiriyor. Toprak yıkanması, toprak kayması, erozyonu önüyor ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığımızın -bence çok dikkate değer görüyorum bu oranı- depolanacak çöp kütesinin yüzde 40-60 oranında azaltılmasını sağlıyor çünkü -yanılmıyorsa- yüzde 51 civarında değil mi ülkemizdeki organik çöp miktarı, daha doğrusu, organik atık miktarı?

ÇEVRE MÜHENDİSİ EDA ÇETİNKAYA DALGIÇ – Yüzde 55 civarında.

PROF. DR. ŞULE ORMAN – Organik atık miktarı yüzde 55 civarında ve biz bunun yüzde 40'ı ile yüzde 60'ını depolama alanlarına göndermeden kompostlayarak tekrar toprağa geri verme şansına sahip olabiliriz. Bir çalışmamız var Kumluca'da yaptığımız, onu örnek vermek istiyorum. Bunların hepsi kompost materyali olarak kullanılabilir. Antalya'da sera atıklarında -yoğun sera yetiştiriciliği yapılıyor biliyorsunuz- domates seralarında yapılmış bir çalışmada her yıl kuru madde olarak 111.480,99 ton biyokütle açığa çıkıyor.

Biz, Antalya ili Kumluca ilçesinde bir çalışma yaptık ve yaklaşık 14.275 dekar domates yetiştiriciliği yapılan seralardan bitkisel atıklarla yılda ortalama -şurada gördüğünüz bütün elementler bitkilerin yetişmesi için mutlak gerekli elementler; azot, fosfor, potasyum, kalsiyum, magnezyum- 133 ton azotun, 8 ton fosforun, 89 ton potasyumun, 81 ton kalsiyum ve 31 ton magnezyumun topraktan o hasat edilen ürünle kaldırılarak uzaklaştırıldığını tespit ettik yaptığımız çalışmada. Antalya geneli olarak bunu hesapladığımızda, ortalama 200 bin dekar domates üretim alanı var ve yaklaşık olarak 14 kat bitki besin atığı ortaya çıkıyor ve bu kadar bitki besin elementi yok oluyor.

Biz kimyasal gübre olarak baktığımızda, Antalya'da, 2001 yılı verileriyle 3.910 ton kimyasal gübre kullanılmış, 2013 verileriyle 54.741 ton kimyasal gübre kullanılmış ve ilerleyen yıllarda da bu kimyasal gübre kullanımının artacağı açık. Bunun da ciddi bir ekonomik karşılığı var. Tabii, buradaki fiyatlar değişti, ben bunları yenilemedim şu an ama biz eğer kompostlarsak bu tarımsal bitki atıklarını ve toprağa geri verirsek bu kadar kaybolan bitki besin maddesini aynı zamanda toprağa da ilave edip toprağın bu elementlerce de zenginleştirilmesini sağlamış olacağız.

Şurada da Türkiye topraklarımızın organik madde durumunu görüyoruz. Bakın, yaklaşık yüzde 50'si yüzde 1 ila 2 civarında organik madde içeriyor ama toplamda baktığımızda yüzde 91,4'ü yetersiz organik madde içeriğine sahip. Bu, gerçekten son derece önemli ve yetersiz bir oran. Dolayısıyla biz, bu tür materyalleri yani gıda olarak tüketemediğimiz, hayvan yemi olarak tüketemediğimiz bütün materyalleri çöp alanına göndermektense kompostlayarak bu topraklarımıza verdiğimizde, yüzde 91'lik yetersiz alanlarımıza verdiğimizde toprakları birçok açıdan iyileştirmiş olacağız.

Avrupa'da bunun çok güzel iki ülke örneği var; Avusturya ve Almanya son derece iyi örnekler. Avusturya'da kompost kanunu var. Ben bunun incelenmesini de talep ederim, belki bizde de böyle kanunlar çıkabilir. Almanya bunu 1950'li yıllarda çözdü genel itibarıyla yani günümüze gelene kadar önemli bir şekilde artık kompostlama işini hallettiler, toprağa geri kazandırma işini hallettiler. Kaldı ki Almanya'da örneğin organik madde içeriği yüzde 15, yüzde 15'in üzerindeyse diyor ki: "Evet, bu organik madde içeriği kompost olarak kullanılabilir." Türkiye'de yüzde 35'in üzerindeyse... Mesela, Türkiye'de biraz daha katı değerler organik madde açısından baktığımızda. Aslında söylenecek çok şey var ama zaman kalmadı Sayın Başkanım.

Çok teşekkür ederim.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Evet, biliyorum.

Çok teşekkür ediyoruz verdiğiniz değerli bilgiler için.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Başkanım, kısa bir şey söylemek istiyorum burada, projenin içerisinde Tarım ve Orman Bakanlığının yetkilileriyle ilgili bilgi olarak.

Biz, bu kompost uygulama alanlarında tarım ilçe müdürlüklerimizle çalışıyoruz ve tarım ilçe müdürlüklerimiz Şule Hanım’ın da desteğiyle birlikte onun gözetimi... Çünkü çiftçimizin bunların nasıl kullanılacağını bilmediği noktada, Şule Hanım, toprak analizlerine göre kullanılacak miktarı ve oranı tarım ilçe müdürlükleriyle birlikte yürütüyorlar.

Burada kısa bir not olarak bilgi vermek istedim.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Evet, tarım müdürlüklerimize de bu noktada büyük bir iş düşüyor. Onu zaten Bakanlığımız mutlaka değerlendirecektir.

Şimdi de biyobozunur atık yönetimi konusunda sunumlarını almak üzere Çukurova Üniversitesinden Profesör Doktor Sayın Zeynep Zaimoğlu’na söz veriyorum.

Buyurun Hocam.

PROF. DR. BİNNAZ ZEYNEP ZAIMOĞLU – Teşekkür ederim.

Sayın Başkanım, sayın milletvekillerim ve değerli uzmanlar; öncelikle şunu söylemek istiyorum: Toprakтан Toprağa Biyobozunur Atık Yönetimi Projesi’nin herhangi bir noktasında yer almaktan gerçekten çok gurur duyuyorum çünkü toplumsal anlamda ciddi bir geri dönüşüm projesi. Ben, hem ziraat mühendisi hem diğer şapka da çevre mühendisliğinde olduğu için bu projenin bendeki anlamı çok daha farklı gibi hissediyorum.

Ben sizleri biyobozunur atıklarla ilgili -çok da üzerinde durmadan- bu anlamda kompostlaştırmada özellikle problemlerin neler olabileceğiyle devam etmek istiyorum. “Biyobozunur atık” dediğimiz, oksijenli-oksijensiz ortamda mikrobiyal bozulmaya uğrayan bütün atıklar için kullandığımız bir ifade. Ama biraz evvel Şule Hocam’ın da dediği gibi, “Biz bu atıkların hepsini kompostlaştırmada kullanabiliyor muyuz?” sorusunun cevabı burada çok karışık. Buradaki en önemli farklılık, aslında kaynağında ayrıştırma olmak zorunda çünkü bu atıkların tamamında eğer kaynağında ayrıştırma yapamıyorsanız, biyobozunur atığı tek tek değerlendirme şansını sağlayamıyorsanız bu bütünlük korunamıyor ve geri kullanımda da oluşturmıyorsanız, zaten kompostlama yapma şansınız tamamen ortadan kayboluyor, özellikle arıtma çamurlarının kompostlamada hiçbir şekilde kullanılmasına yönetmelik izin vermiyor şu anda.

Ülkeler bazında kişi başı biyobozunur atık oluşturma miktarında çok kısa bir şey söyleyeceğim. İlginç bir tablo bu. Burada, beni en çok etkileyen rakam aslında Danimarka’yla ilgili, Danimarka’da biyobozunur atık kişi başına en yüksek değerde. Türkiye ortalamanın üzerinde. Bu tabloya baktığımız zaman, sanki şunu görüyoruz: Danimarka çok fazla atık üretiyor gibi düşünüyoruz. Oysaki buradaki farklılık şu: Özellikle gelişmiş ülkelerde atıkları doğru ayrıştırabildikleri için doğru rakamlara ulaşabiliyorlar, doğru rakamlara ulaşabildiklerinde Danimarka’da kişi başına biyobozunur atık miktarı çok yüksek görünüyor. Oysaki, tahmin ettiğiniz gibi, diğer ülkeler doğru ayrıştırma yapamadığı için bu rakam sanki daha azmış gibi algılıyoruz.

Ülkeler göre biyobozunur atık kompozisyonlarında da söylemek istediğim bir tek cümle var, o da şu: Bu tabloda Türkiye’yi göremiyoruz çünkü biz atık kompozisyonlarını çok genel anlamda doğru sınıflandıramıyoruz ülke bazında. Burada bir karmaşa oluyor, Bakanlık yetkilileri de bana katılacaklar

mıdır bilmiyorum ama bu rakamlar içerisinde Avrupa Birliğinde görünmüyoruz. “Biyobozunur atıkların miktarını bilmiyoruz.” anlamında değil ama kompozisyonlar anlamında ülke bazında rakam sorunuz olabiliyor gibi görünüyor.

Kaynağında ayrılmış biyobozunur atık oranlarında Türkiye yaklaşık yüzde 10’larda görünüyor yine Avrupa Birliğinin rakamlarında. Bu yüzde 10’luk gördüğümüz rakam aslında lisanslı kompost tesislerinden çıkan biyobozunur atık miktarını bize veriyor. Dolayısıyla da lisanslı kompost tesisleri başka bir boyut, biraz sonra onu da göreceğiz hep beraber.

Atık kompozisyonları, hep söylendiği gibi, Türkiye’de yaklaşık yüzde 52’lerde, şimdi bu yıl için yüzde 55 olduğunu görüyoruz. Ciddi bir potansiyelimiz olduğu açık.

Peki, bu biyobozunur atıkları bertaraf ederken yalnızca kompost mu kullanıyoruz ya da kompostlaştırmayı mı kullanıyoruz? Aslında, dünyada yaygın iki yöntem var. Bunlardan bir tanesi “anaerobik çürütme” dediğimiz yöntem, diğeri de “kompostlaştırma” dediğimiz yöntem. “Anaerobik çürütme” dediğimiz yöntemde birtakım farklılıklar ya da avantajları ve dezavantajları var ama bizim kadar özellikle biyolojik kökenli atığı olan bir ülke için verimli bir yöntem olmadığı son derece açıklıkla dünya literatüründe yer alıyor yani bizim için biyobozunur atık bertarafında anaerobik çürütme bu kadar yüksek biyolojik materyalde çok da istenilen ve verimli olduğu öngörülen bir yöntem değil.

Kompostlaştırma da -bu, sürekli, bugünün genel konusu olduğu için baştan beri bununla ilerliyoruz- özellikle topraktan toprağa tekrar dönüşüm için öngörülen yöntemlerden bir tanesi. Burada, en büyük hayalimiz -aslında bunun, burada bulunan herkesin en büyük hayali olduğunu düşünüyorum- büyük ölçekli sistemlerin kurulup işletilebilmesi ve yerel yönetimlerin geri dönüşüm sanayisinin de aktif bir biçimde sistemin içinde yer alıp sorumluluklarını üstlenebilmeleri.

Niye kompost? Hep dediğim gibi -saat bir buçuktan itibaren hep bunu düşünüyoruz ve tartışıyoruz- çünkü Türkiye’de üretilen katı atığın yaklaşık yüzde 60’lık bölümü -biz ona “çöp” demiyoruz aslında “katı atık” diyoruz- yaklaşık yüzde 60’ı organik madde. Batı ülkelerinde bu oran yüzde 30’larda. Büyük bir potansiyel yani bizim “atık” dediğimiz şey aslında bizim çevre mühendisliği terminolojisinde “artık” atık değil, o, bir artık aslında. Faydalarına zaten Şule Hocam değinmişti, onları geçebiliriz.

Örnek bir kompost sürecinde ne var? Birincisi, biyobozunur atıkları bir şekilde toparlıyoruz, parçalıyoruz, sıralı yığınlar hâlinde biriktiriyoruz, karıştırıyoruz ve nihai ürün kompostu elde ediyoruz.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Hocam, burada, tabii, makineleri de görüyoruz. O zaman, Sanayi Bakanlığımıza da soralım. Burada, Bakanlığımızın da bu konuda, bu yeni teknolojik aletler noktasında falan bir çalışması var mı? Ne durumdayız? Bir patent durumumuz var mı?

Buyurun.

SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI SANAYİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TEKSTİL VE AĞAÇ ÜRÜNLERİ SANAYİ DAİRE BAŞKANI ZİYNET BERNA ORHAN – Evet, Sayın Başkanım, öncelikle ben bir Türk kadını olarak ve bir Mardinli olarak bu projeyi duymaktan çok memnun olduğumu ifade etmek istiyorum. Bütün emeği geçenleri, başta Ceyda Hanım olmak üzere, Kaymakamımız ve Ebru Hanım ile ekibine çok minnettarız. İnşallah bundan sonraki projeler de en az bu kadar başarılı olur ve bu kapsamda da hem bir bayan olarak hem de bir Bakanlık yetkilisi olarak bütün süreçlerde ne gerekiyorsa, ne yapabilirsek destek olmak isteriz.

Şimdi, Sayın Başkanım, biz Bakanlık olarak işin sanayi kısmındayız tabii. Sanayi kısmında da bu atık yönetimi olsun, geri dönüşüm maliyetleri olsun bizim de özellikle iki yıldır üzerinde çalıştığımız konular. Tabii ki teknoloji olarak hani firmalarla çalışmalar var, toplantılarımız olsun gerek proje...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – TÜBİTAK’la, üniversitelerle de çalışıyor musunuz?

SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI SANAYİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TEKSTİL VE AĞAÇ ÜRÜNLERİ SANAYİ DAİRE BAŞKANI ZİYNET BERNA ORHAN – Evet, onlarla da gerekli destek çalışmaları ve bu konuda özellikle teknolojik altyapının iyileştirilmesi anlamında desteklerimiz mevcut. Özellikle TÜBİTAK ve KOBİ’ler anlamında KOSGEB’in destekleri mevcut. Makine desteğiyle ilgili... KOSGEB’den makine desteği almaları mümkün işletmelerin. Özellikle bu geri dönüşüm tesislerine de biz yatırım teşvik belgesi veriyoruz, onu da ben söylemiş olayım. Onun için, Bakanlık olarak biz de artık bu işin bir parçasıyız, çevre bizim için de önemli ve geri dönüşüm faaliyetlerinde de organize sanayi bölgelerinde bizim özellikle bu geri dönüşüm konusunda orman atıklarıyla ilgili faaliyetlerimiz de var, onla ilişkin geri dönüşüm tesisleri de organize sanayi bölgelerinde kuruldu. En son Sinop olsun, Kastamonu olsun, oralarda orman atıklarıyla ilgili -söz vermişken onları da söyleyeyim istedim- geri dönüşüm OSB’lerde de bu faaliyetleri yürütmeye başladılar sanayicilerimiz.

Dediğim gibi, teknolojik destekler ve özellikle makine desteği var zaten. TÜBİTAK da teknolojik olarak hem de KOSGEB’de de makine desteğimiz mevcut, işletmeler bunlardan faydalanıyorlar. Bir de geri dönüşümle ilgili yatırım teşvik kapsamında değerlendirmeler mevcut.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Peki, yerli ve millî bir çalışma var mı patent almış bir teknolojik alet edevat noktasında, proje noktasında?

SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI SANAYİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TEKSTİL VE AĞAÇ ÜRÜNLERİ SANAYİ DAİRE BAŞKANI ZİYNET BERNA ORHAN – Şöyle diyeyim: Bizim, tabii, millî teknoloji hamlemiz var biliyorsunuz. Direkt bu gıda atıklarıyla ilgili olmasa da bu hamle kapsamında olan ürünlerimiz mevcut. O kapsamda değerlendirmeler yapılıyor. Yeni teknoloji...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Genelin içinde bunlar da...

SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI SANAYİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TEKSTİL VE AĞAÇ ÜRÜNLERİ SANAYİ DAİRE BAŞKANI ZİYNET BERNA ORHAN – Evet.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Mesela hibe, destek, bunlar da şey yapılıyor. Projelere destek veriliyor ama...

SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI SANAYİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TEKSTİL VE AĞAÇ ÜRÜNLERİ SANAYİ DAİRE BAŞKANI ZİYNET BERNA ORHAN – Projeden projeye değişiyor tabii ki.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – ...bu kapsamda özel bir çalışmamız...

SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI SANAYİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TEKSTİL VE AĞAÇ ÜRÜNLERİ SANAYİ DAİRE BAŞKANI ZİYNET BERNA ORHAN – Bu kapsamda özel bir çalışma yok.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – O zaman, biz, zaten bunu vesile kılarız, böyle bir çalışma ve genel çalışmalar hakkında da inşallah sizden de bir bilgi alalım.

SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI SANAYİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TEKSTİL VE AĞAÇ ÜRÜNLERİ SANAYİ DAİRE BAŞKANI ZİYNET BERNA ORHAN – Evet, olabilir.

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Çevre ve Şehircilik Bakanlığında vardı herhâlde bu çünkü onlar bir makineyi alıp daha sonrasında...

ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAKANLIĞI ÇEVRE YÖNETİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ SIFIR ATIK VE ATIK İŞLEME DAİRESİ BAŞKANI SADIYE BİLGİÇ KARABULUT – Efendim, Sıfır Atık Projesi ilk başladığında Bakanlığımız kurum, kuruluşlara kompost makinesi tedarikinde bulundu ama şu aşamada...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Belediyeler için bu yük. Hani projeyi uygulayıp uygulamamak...

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Yerli üretimi mi yapıldı bunların?

ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAKANLIĞI ÇEVRE YÖNETİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ SIFIR ATIK VE ATIK İŞLEME DAİRESİ BAŞKANI SADIYE BİLGİÇ KARABULUT – Şu aşamada kompost makinesi gibi bir şeyimiz yok ama belediyelerin sıfır atık kapsamındaki destek başvurularını imkânlar dâhilinde değerlendiriyoruz ve hem finansal hem teknik destek sağlıyoruz. Direkt olarak bir makine temini şeklinde değil ama...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Tamam, o konuda da biz bir şey alalım.

Buyurun.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI AVRUPA BİRLİĞİ VE DIŞ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜR YARDIMCISI AHMET VOLKAN GÜNGÖREN – Sayın Başkanım, aslında, bu yapıların hemen hemen tamamı doğrusal ekonomiden döngüsel ekonomiye geçişte yapılması gereken işler. Avrupa Yeşil Mutabakatı sürecinde de Ticaret Bakanlığımızın koordinasyonunda Yeşil Mutabakat Eylem Planı’nı Sayın Cumhurbaşkanımız açıklamıştı. Bunun alt ihtisas çalışma grupları oluşturuldu. Bu çerçevede de biz döngüsel ekonomiye geçişe yönelik bu tarzdaki başvuruları Bakanlık içerisinde kendi destekleme modellerimize uyarlamaya başlıyoruz, o çalışmalar yeni başladı. Değerli hocalarımız bizi yönlendirirlerse biz bu kapsamda, gerek TAGEM’de Ufuk Avrupa Projesi kapsamında gerekse kendi bünyemizde verdiğimiz Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı’nda hatta belki de IPARD kapsamında yapılan projelerde de işletmelerin bu döngüsel ekonomiye geçişini teşvik edecek projeleri desteklemeyi arzuluyoruz. Bu çerçevede de biz her türlü görüş ve öneriye açığız. Yaklaşık üçer aylık dönemler hâlinde ihtisas çalışma gruplarımız var. Hocalarımızı ben davet edeyim bundan sonraki süreçte. Zaten Ebru Hanım’la bizim ciddi bir “network”ümüz var, Ceyda Hanım her zaman destekliyor. Görüş ve değerlendirmelerinizi her zaman alabiliriz.

Burada bizim kompost yapımıyla ilgili kendi çabalarımızla oluşturduğumuz bir kitapçığımız var. Bu birinci versiyon, belki güncel gelişmeleri sizin de desteğinizle ikinci versiyona da aktarabiliriz. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin kullanabilmesine yönelik bir rehber-kılavuz olarak hazırlamıştık. Orada da sizin desteğinize ihtiyaç duyacağız Hocam.

Belki bir de Tarım Reformu Genel Müdürlüğünden de küçük bir ekleme...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Buyurun.

TARIM REFORMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARIMSAL DESTEKLEMELER DAİRE BAŞKANI VEKİLİ MEHMET KİLCİ – Sayın Başkanım, teşekkür ediyorum.

Az önceki sorunuza istinaden ben küçük bir örnek vereyim isterseniz Sanayi Bakanlığımızla beraber yaptığımız. Şimdi, bu geri dönüşüm süreçlerinde, tarımsal atık ve artıkların geri dönüşüm sürecinde özellikle kırııcılarda ciddi oranda dışa bağımlıyız. Yani bu kırıcı çok geniş...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Bakın, dal kırma makinesi...

TARIM REFORMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARIMSAL DESTEKLEMELER DAİRE BAŞKANI VEKİLİ MEHMET KİLCİ – Evet, yani o kırıcıların pelet ve cipse dönüştürmesinde...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – ...eleme makinesi. Çünkü bakıyorum belediyelere de hep destekle yani...

TARIM REFORMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARIMSAL DESTEKLEMELER DAİRE BAŞKANI VEKİLİ MEHMET KİLCİ – Evet, bir İtalyan firması vardı, piyasada çok tutulan bir firmaydı; TÜBİTAK destekli bir projeye Aydın’da bir sanayici bunu yerleştirmişti. Biz de kullandığımız ya da verdiğimiz desteklerde açıkçası yerli makine kullanımını şart olarak koşuyorduk. İşte, sanayiden “Bunun yerlisi yok, yerlileri aynı performansla çalışmıyor.” diye bir talep gelince de

TÜBİTAK destekli bir projeyle -Tarım Bakanlığı, TAGEM de işin içerisinde- o makineyi yerleştirdi. Şu anda bu bahsettiğim kırıcılarla ilgili açığı yerleştirilmiş ve yerli bir teknolojiyle açıkçası kullanımda var. Bir örnek olarak söylemek istedim.

Teşekkür ediyorum.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Ama biz de işte bu bahsettiğiniz, mesela... Şimdi, konular birbiriyle hemhâl olunca ortaya çıktı, inşallah bir dahaki hafta sunum yaparken ya da bilgilendirme yaparken siz de bu konuları da bize ifade ederseniz mutlu oluruz çünkü böyle bir uygulama varmış, yapılmış TÜBİTAK iş birliğiyle. Buradan bir hayra daha vesile oluruz, belki bir yerli üretici daha çıkar ya da üreticilerimiz çıkar; onlar da hiç olmazsa kendileri üreterek bu projeye de destek olmuş olurlar.

TARIM REFORMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARIMSAL DESTEKLEMELER DAİRE BAŞKAN VEKİLİ MEHMET KİLCİ – Kesinlikle Sayın Başkanım.

Teşekkür ederim.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Hocam, toparlarsak yine, lütfen...

PROF. DR. BİNNAZ ZEYNEP ZAİMOĞLU – Tabii ki hemen.

Burada ben ana problemlere doğru ilerlemek istiyorum. Tamam, buraya kadar her şey çok iyiydi, çok güzeldi falan ama 2015 yılında çıkan bir Kompost Tebliği var ve bu tebliğle birlikte “lisanslı kompost” tesisleri gibi bir tanımlama var. Zorlu bir tanımlama aslında bu, dolayısıyla da küçük yerel belediyelerin bu tanımlama içerisinde olabilmeleri son derece zor. Belki burada şöyle bir şey önerilebilir: Bu tebliğ belki bir revizyondan tekrar geçirilebilir ve yerel belediyelerin çok daha hızlı ve kolay bir biçimde bu projeye entegre olabilmeleri sağlanabilir. Zira bu tebliğ bir miktar zorlayıcı kriterlere sahip. Burada bir sıkıntı oluşabiliyor, bunu çözebiliriz diye düşünüyorum hep beraber buradayken bu konuyu bir gündeme getirmek istedim.

Türkiye’de atık miktarlarını geçiyorum, bunları hep çok konuştuk zaten.

Türkiye’de kompostun yaygınlaştırılmasının önündeki engeller, ben bunu çok önemişiyorum çünkü burada konuştuğumuz ana konulardan birinin bu olması gerekiyor.

Birincisi, belediyelerin sorumluluk alanları, yükümlülüklerinin dağılımındaki karışıklık ve karmaşa, doğal olarak, bazı belediyelerin bu konuya çok da sıcak bakmıyor olmaları, eleman vesaire gibi problemlerle ama onların da bu sistemin içerisinde yer almalarının sağlanması.

İlk yatırımın önündeki engeller burada bir diğer sıkıntı. Tecrübe, bilgi, uzman eksikliği ve doğru işletilmeyen tesisler, dolayısıyla da özellikle de çiftçinin gözünde “Bu, işe yaramıyor.” gibi bir algının oluşma riski ve bilgili ve farkındalığı yüksek kitle oluşturmak, bu çok önemli. Burada şunu da söylemek istiyorum: Özellikle Güneydoğu Anadolu ve Orta Anadolu Bölgesi’nde eğitim düzeyi daha düşük çiftçilerde mutlaka bir çiftçi eğitim servisiyle desteklenmesi yani kullanımının anlatılması, bu arada oranlamaların da belki doğru bir biçimde çiftçiye iletilebilmesi yani “Ne kadar istersen o kadar kullan.” gibi bir kavram toprak kirliliği adına bizim için bir risk oluşturabilir. Onun için de eğer tebliğiyle ilgili yeni bir oluşum olabilirse bu düzenlemelerin de içerisinde yer alabilmesi benim akademik anlamda en büyük hayallerimden bir tanesi.

Mevzuatta sıkıntı, hep söylediğimiz şey, mevzuatta sıkıntılar, izinler, eğitimler, yaptırımların oluşması; bunlar atık yönetimi stratejisinde anahtar kelimeler, aynı zamanda doğal olarak kompost ve kompostlaştırmadaki ana problemler diye görünüyor.

Bir kavramsal model geliştirilebilir diye düşünüyoruz biz bu anlamda akademide. Kaynak tespiti, ayırma, toplama süreçleri, zaten bu projede özellikle Toprakta Toprağa Biyobozunur Atık Yönetim Projesi özelinde bu ayırma, toplama, taşıma süreçleri son derece doğru bir biçimde tanımlanabiliyor. Bu

proje özelinde bunu bir model olarak atık yönetimi kavramsal modelinin içerisinde görmek mümkün. Diğer alanlarda da tekrar tekrar söylüyorum, farkındalık ve eğitim çalışmaları hem toplumsal hem çiftçi ve üretici anlamında bence üzerinde durulması gereken konulardan bir tanesi. Süreci zaten hep beraber biliyoruz.

Diğer ülkelerde kompostla ilgili bir fiyatlandırma söz konusu. Bizim ülkemizde bu projede bedelsiz üreticiye dağıtılması öngörülüyor. Belki ileride çok yüksek miktarlara ulaşıldığında küçük bedellerle üreticiye ulaştırılması söz konusu olabilir gibi düşünüyorum.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Bu genel bir uygulama hâline gelirse sonra kooperatifler aracılığıyla belki üretilen satılır bir boyuta gelebilir.

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – 2,5 milyon ton az bir rakam değil yani.

PROF. DR. BİNNAZ ZEYNEP ZAIÑOĞLU – Kesinlikle, sonrasında belki bunu biraz daha ücretlendirerek en azından kullanımının kontrol edilebilmesi... Ya, tabii ki bu bir sonraki kısa, uzun vade hedef açısından bu bir uzun vade hedef ama belki bir sonraki hedefte bunu da değerlendirmek söz konusu olabilir.

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Hocam, kompost normal gübrenin 5'te 1'i oranında mı kullanılıyordu yoksa daha mı... Oranı nasıldı gübre ile kompastın?

PROF. DR. BİNNAZ ZEYNEP ZAIÑOĞLU – Aslında Şule Hocam belki daha iyi, net söyleyebilir ama benim kendi düşüncem -bir de tabii ben olayın toprak kirliliği boyutunda da bir miktar ilerliyorum- aslında, doğrusu toprak analizi. Bence bunu da programın içerisine almak lazım, teşekkür ederim hatırlattığınız için. Toprak analizi ve toprağın ne kadar ihtiyacı varsa o kadarını vermek, zaten...

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Yani şimdi, zaten senede üretilen 2,5 milyon kompost Türkiye'deki tarım arazilerinin hepsine yetebilecek belki de.

PROF. DR. BİNNAZ ZEYNEP ZAIÑOĞLU – Belki ama bunu... Yani en önemli şey aslında kontrollü üretim, kontrollü tüketim; her konuda olduğu gibi bu konuda da bu önemli. Endişe ettiğim şeylerden bir tanesi, çok büyük miktarlara çıkarsa uzun vadedeki hayallerimiz, o zaman bu kontrollü tüketimin de toprak analiziyle sağlanması yani ne kadar açığı varsa o kadarının tamamlanması yolunda.

Yine, hep aynı yere geliyor, eğitim.

Teşekkür ediyorum bana bu imkânı verdiğiniz için.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Biz teşekkür ediyoruz Hocam, sağ olun, eksik olmayın.

Şimdi de son sunumumuza geldik “Orman Yangınları Sonrası Toprak İyileştirmede Malç Kullanımı” konulu sunumlarını yapmak üzere sözü Ziraat Yüksek Mühendisi Sayın Gökhan Sivaslı'ya bırakıyorum.

Buyurun.

ZİRAAT YÜKSEK MÜHENDİSİ GÖKHAN SİVASLI – Teşekkür ediyorum Başkanım.

Sayın milletvekilleri, değerli katılımcılar; bu projenin bir kısmı olmaktan mutluyum. Ebru Hanım'ın robot olduğunu düşünüyorum bazen. Ben de kompostu 65 slaytla anlatıp bitireceğim kısmetse.

Şöyle: Bir orman yangını yaşıyoruz maalesef her sene, ben İzmir'de yaşıyorum, bunu yakından yaşıyoruz. Orman yangınındaki genel görüntü -bu çok teknik bir sunum, hazırlamak istemedim ama malçla ilgili bir ışık yakmak istedim herkesin gözünde- maalesef toprak ve bitkilerin yapısı bu hâlde. Çok aşınayız maalesef bu görüntülere. Yangın neleri yok ediyor? Organik madde yani az önce değerli hocalarım bahsetti, yüzde 5 olması gereken ama topraklarımızda az olan organik madde yanıyor, canlı vejetasyon yani bitki yok oluyor maalesef. Fiziksel ve kimyasal değişiklikler oluyor çünkü yanma olayı

oluyor. Toprağın canlılara, canlıların canlılara ve yangının olduğu bölgedeki iklime etkileri maalesef sıklıkla değişiyor. Tohum, canlı, işte, toprağın üzerindeki ölü örtü, yaban hayatı külliye zarar uğruyor maalesef, toprak altı canlılığı yok oluyor ve en önemli sıkıntılardan bir tanesi de ülkemizdeki en büyük problemlerden bir tanesi de erozyon.

Toprak altı canlılığını burada detaylı anlatmak istemiyorum çünkü değerli hocalarım zaten burada bahsettiler ama toprağın altında makro boyutta solucanından köstebeğine, işte, diğer hayvanlarından mikrobiyolojik yani gözle görülmeyen, mikroskopa görülen canlılar yaşıyor. Yangın bir saat bir saat içerisinde 48-49 derecede doku ölümleri yapıyor, 54-55 derecede birkaç dakikada ölüm gerçekleşiyor, 60 derece üstünde de hemen ölüm oluyor maalesef. Şiddetli yangında hava 800 dereceye kadar ısınıyor, toprak da 200 dereceye kadar ısınıyor. Şimdi, toprağın yapısı yangının ilerleyişini etkiliyor. Neden? Mesela, deniz kenarında ayaklarımız çok yanıyor çünkü kum su tutma kapasitesine sahip bir toprak yapısı değil, dolayısıyla toprağın içerisindeki su, hava, organik madde miktarı, toprağın üzerindeki ölmüş tabaka, ölü örtü yangının ilerleyişini etkiliyor. Az önce değerli hocalarımın sunumlarında da bu vardı, yüzde 5 organik madde miktarına değinmek istedim. Bu -Kaliforniya'yı yanıltmıyorsa burası- yangından hemen sonra malç uygulaması yapıyorlar. Neden malç uygulaması yapılır? Malç, toprağın üzerine uygulanan bir malzemedir, bir örtüdür aslında. Budama atıkları... Sahada yoğunlukla çalışıyorum ve çiftçiler veya işte, park, bahçe budayanlar, arazisini budayanlar budama atıklarını hep bir kenara atıyorlar, biriktiriyorlar. Bu, ciddi sıkıntı çünkü kuruyunca ciddi yangınlara yol açıyor maalesef. Hep "maalesef"i kullanıyorum ama konu da onu gerektiriyor. Toprağın üzerine bir örtü gibi budama atıkları, talaş, kuru yaprak, öğütülmüş ağaç parçaları, saman, karton, gazete ve benzeri örtünün örtülmesiyle bir tabaka oluşturuluyor. Bu, su ve havanın geçişine izin veriyor aşağıya doğru fakat yabancı ot çıkışını engelliyor, yavaş yavaş parçalandığı için toprağa da besinlerin yavaş yavaş eklenmesini sağlıyor. Aynı zamanda, yangında bir kül tabakası oluşuyor. İzmir'de Seferihisar yangınında kül ciddi anlamda havayı kaplamıştı. Hatta biz "Ne oluyor, Afrika'dan mı geliyor?" dedik, böyle göz göz görmeyecek kadar artmıştı bir ara. Bu kül tabakası da suyu sevmiyor ve ciddi anlamda blok olarak toprak kaymalarına neden oluyor.

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Denizde de şey yapıyor Hocam, biriktiği zaman da denizde de bir tabaka hâlinde...

ZİRAAT YÜKSEK MÜHENDİSİ GÖKHAN SİVASLI – Bir tabaka oldu.

CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI (İzmir) – Müsilajda temizlik yaptıkları gibi Muğla'da, Marmaris'te öyle temizlendi.

ZİRAAT YÜKSEK MÜHENDİSİ GÖKHAN SİVASLI – Evet, maalesef.

Doğru malç uygulaması yüzey buharlaşmasını engelliyor. Toprak, biliyorsunuz, yandığı zaman içindeki su buharlaşmaya başlıyor ve içindeki su tutma kapasitesi gidiyor, yavaş yavaş çatlamaya başlıyor, yangına meyilli alanlarda yangın riskini azaltıyor çünkü toprağın üzerini kapatıyor, içindeki suyu tutuyor, organik maddenin kaybolmasına neden olmuyor, yavaş yavaş besinlerin aşağıda birikmesine sebep oluyor. Malç, toprağın üzerini kaplıyor, yağmur damlası çarptığı zaman 5 metre ileriye erozyon etkisi yaratıyor yani buradaki toprağı alıyor, Ebru Hanım'ın oraya fırlatıyor. Yağmur erozyonu, yağmur aşındırması ülkemizde çok fazla, özellikle yangın sonrası bunu engellemek adına malç çok önemli. Toprağın bloklar hâlinde ve partikül hâlinde hareketini de engelliyor, su iticilerden yani hidrofobik yapılı şu küllerden de -bahsettiğim konu buydu- şiddetli yağmur ve rüzgâr aşındırmasını engelliyor. Toprağın altında bir yaşam olması gerekiyor, burada hava olması gerekiyor, su olması gerekiyor ki canlılık oluşsun, üzerine bir örtü örterseniz bu daha kolay tesis ediliyor. Yabancı otların çıkışı... Büyük problemlerden bir tanesi de -bu sunumu hazırlarken rastladım- yangın sonrası özellikle Akdeniz tarafında maki bir yanda sarıyor ortalığı ve ormanlaşmayı engelliyor, bu da ciddi problem.

O yüzden malç uygulaması aslında bir anlamda bunun da önüne geçiriyor bizi ve toprağın çok fazla ısınmasını engelliyor. Yani toprak sıcaklığı çok önemli mikrobiyolojik yaşam için. O ne için önemli? Bitkilerin alışveriş yaptığı mikrobiyolojik canlılar var, onların da yok olmaması gerekiyor.

Şimdi, Amerika’da bir çalışma yapılmış -bunu koymak istedim- farklı farklı materyallerden yanma sıcaklığı, işte, su geçirimesi, farklı farklı özellikleri malç uygulandıktan sonra denenmiş ve hangisi araziye uygulandığında ne kadar yanar, alev yüksekliği ne kadardır, ne kadar suyu geçirir, ne kadar suyu tutar gibi farklı çalışmalar yapmışlar. İtfaiyeyle beraber yapmışlar bir üniversitede bunu, Kaliforniya Üniversitesi yanılıyorsa yine. Malç örtüsü... Burada, grafikte gördüğünüz gibi alev yüksekliğini ölçmüşler, yayılma oranını ölçmüşler ve sıcaklığı ölçmüşler, rendelenmiş lastik dahi kullanılmış arkadaşlar burada, hangisi etkili olur, hangisi daha kolay sonuç verir diye. Şimdi, bu örneğe rastladım ve Princeton Üniversitesinin bir makalesini gördüm. Aslında, orman zararı o kadar büyük bir zarar ki bu zararın üstesinden gelmek için yani bireysel olarak girişimler yapmak yerine kümülatif bir şeyler yapmak gerekiyor ve işte, Ebru Hanım’ın yaptığı gibi, birlikte doğru sonucu oluşturmak için de bu teknolojinin formülasyonlarını kullanmak gerekiyor. 1990 yılında 2 kişi Kostarika’da portakal atıklarını araziye atmak gibi bir fikir atmıştı ortaya ve bin kamyon dolusu, 12 ton portakal atığını çorak bir araziye dökmüşler, hatta bunların, döken kişilerin aleyhinde davalar açılmış ve kaybetmişler davayı, tazminat da ödemişler. Aradan on altı yıl geçmiş, on altı yıl sonra “Düşük Maliyetli Tarım Atıkları Tropikal Orman Yenilenmesini Hızlandırıyor” diye bir makale yayımlanmış Princeton Üniversitesi, restorasyon ekoloji dergisinde yayınlanmış. Sağ tarafta gördüğünüz koyu yeşil alan yüzde 176 odun artışını sağlamış ve sonraki slaytta göreceksiniz, sağdaki alan, koyu yeşil olan alan, pastanın büyük payına sahip olan alan portakal atıklarının dökülmediği alan, diğeri de biyolojik çeşitliliğin ağaç türlerinin -sağda da ağaçların isimleri yazıyor- çeşitliliğini gördüğünüz alan. Bunu da bir nevi malç uygulaması gibi düşünerek ben koydum.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – O zaman, organik atıklar da orman atıkları da...

ZİRAAT YÜKSEK MÜHENDİSİ GÖKHAN SİVASLI – Değil aslında, tam olarak değil yani organik atıklar kompostlanarak aslında kullanılmalı ama ben yeri geldi diye bu örneği de paylaşmak istedim sizinle.

Orman ve tarımsal budama atıkları, özellikle sitelerden, toplu konutlardan, tüketim alanlarından, iş merkezlerinden arazi budama atıkları toplanmalı. Ebru Hanımların projesinde olduğu gibi ya bunu gönüllülük esasıyla veya devlet desteğiyle tüm materyalin malç malzemesi olarak özellikle orman yangınlarında hemen kullanılmak üzere değerlendirilmesi, bunun akademik çalışmalarla desteklenerek projelendirilmesi çok faydalı olacaktır. Kolektif üretim yapılmalı yine aynı bu projede olduğu gibi ve bunun sürdürülebilirliği çok önemli. Hepimizin elindeki tek ilaç kompost ve işte bu malç uygulamaları. Burada tek bir dala, tek bir yaprak tanesine dahi ihtiyacımız var.

Teşekkür ederim beni dinlediğiniz için.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Biz de çok teşekkür ediyoruz değerli çalışma için.

Tabii, elimizde Fethiye örneği haricinde başka bir uygulama örneği yok. Bakanlığımızın bu konuda bir çalışması, öngörüsü var mı?

Buyurun.

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ EKOSİSTEM HİZMETLERİ DAİRE BAŞKANI ÖZGÜR BALCI – Sayın Başkanım, kıymetli katılımcılar; tabii, izlediğimiz sunumlarda bugüne kadar alınmış olan çok sayıda yoldan dolayı gerçekten tüm katkısı olanları tebrik etmek isterim, heyecanla ve takdirle izledik. Bunların artarak devam etmesini, büyütülmesini kamu kurumları olarak bizler de isteriz. Ancak, bir kısım hatırlatmalarda fayda var, bunları ifade etmek için söz aldım müsaadeniz olursa.

Tabii, burada özellikle kompost temelli bir çalışma, geri dönüşüm içeriği de var bütüncül baktığımızda. Tabii, ormanlar kendi kompostunu üreten ekosistemlerdir zaten, bunun adı da “humus”tur. Yani ormanlar da bir müdahaleye gerek duymaksızın kendi ekosistemi içerisinde her türlü çürüntü malzemesini “humus” adını verdiğimiz kompostu yaparak devam ettirir. Bu, asırlarca böyle devam eder. Dolayısıyla ormanların humus ihtiyacı bu anlamda yoktur. Ayrıca, orman yetiştirmede organik materyal tercih edilmeyen bir şeydir bizler için çünkü özellikle ibrelî ormanlar mineral toprak ister, organik toprakta orman gençleştirme, orman geliştirme yapamazsınız. Evet, organik materyale her bitki ihtiyaç duyar ancak özellikle “gymnosperm” yani ibrelî türler mineral toprakla birlikte tohumların tutması ve yeşermesini sağlar, organik materyal çok fazla tercih edilen bir şey değildir yüzeyde, çok yüksek kalın organik materyal... Yani bazen ormanlarda humus birikimi olur özellikle kayın ormanlarında, Bolu’yu bilirsiniz Sayın Vekilim, buralarda 1 metreye kadar çıkan humus tabakaları oluşur yani...

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Yangın sonrası ne olur?

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ EKOSİSTEM HİZMETLERİ DAİRE BAŞKANI ÖZGÜR BALCI – Oraya da geleceğim.

Dolayısıyla buralarda biriken humus tabakasıyla biz bazen mücadele ederiz, mineral toprağı çıkarmaya çalışırız çünkü Türkiye’de ormanların yüzde 93-94’ü doğaldır ve doğal metotlarla gençleştirilir. Dolayısıyla ormancılık tekniğı itibarıyla baktığımızda mevcut ormanlarda humus kullanımına bir ihtiyaç yoktur. Evet, yangın özeli olarak çok önemli tespitler, Sayın Hocamıza teşekkür ediyorum. Yangın özelinde organik materyalin sahadan çekilmesiyle birlikte -çünkü yanar organik materyal- mineral toprak açığa çıkar, üzerinde bir kül tabakası oluşur, kül tabakası da su geçirimini engeller. Doğrudur. Ancak yanan alanların çoğunlukla ibrelî ormanlar olduğunu hatırlatmak isterim. Kayın ormanları yanar ama çok küçük boyutlarda kalır. Dolayısıyla organik toprağın sahadan çekilmiş olmasının tedbirini erozyonu önleme adına biz yaparız zaten. Yani Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki en büyük yangınları geçen yıl yaşadık; 140 bin hektardır. 140 bin hektarlık alanın tamamını gezdiğinizde biz erozyonu önleyecek o, nakış gibi işlediğimiz teras çalışmasını yaparız. Yani mineral toprak bizim kesinlikle önceliğimizdir ibrelî ormanlarda. Su ekonomisini sağlama ve toprak akışını engelleme adına da teras çalışması yaparız. Dolayısıyla hani sahalar, 140 bin hektar alana malçlama yapmak hem ekonomik değildir, hem de doğru değildir. Çünkü biz, doğal tohumları, özellikle kızılçam sahalarında... Bir gün, inşallah, hani hepimiz birlikte Antalya’da veya Muğla’da geçen yıl yanan sahalarımızı ziyaret edelim. Bugün “1+0” diye tabir ettiğimiz fidanlarla doludur, binlerce vardır yani karışla elinizi koyduğunuz yerde 30 taneye denk gelirsiniz. Bunun sebebi mineral toprağın özellikle gymnospermelerde yani ibrelî türlerde tetikleyici, çimlenmeyi hızlandırıcı özelliğinden dolayıdır.

İSMAİL TAMER (Kayseri) – “İbrelî” dediğiniz çam türü şeyler mi?

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ EKOSİSTEM HİZMETLERİ DAİRE BAŞKANI ÖZGÜR BALCI – Çam türleri. Tabii. Yani “gymnosperm” diye tanımlanır.

Dolayısıyla, yani burada hani teknik olarak keşke hani bir orman fakültesi mensubu akademisyenimiz de hani destek verseydi daha doğru yol alınır diye düşünüyorum. Kesinlikle kıymetli buluyorum önerilerin tamamını. Erozyon, Türkiye’nin bir sorunudur; toprak taşınımı ancak ormancılık tekniğı itibarıyla baktığımızda yanan sahalar gençleştirme kolaylığı adına bizim için de ve tekniğı itibarıyla tercih edilen bir durumdur mineral toprak. Yani ormancılığın akademik bir disiplin olduğunu, bunun mensupları olduğunu hatırlatmak isterim. Yani biz, zaten kamuoyunda biraz bu anlamda çok büyük sıkıntılar yaşıyoruz. İşte, bir sanatçımız gecenin ikisinde “tweet” atıyor, diyor ki: “Niye uçaklar yok?” Yani uçağın, helikopterlerimizin gece söndürme kapasitesinin olmadığını, hatta uçuşa kapasitelerinin olmadığını kamuoyuna anlatmakta zorlanıyoruz. Yani orman teşkilatı 184 yıllık bir teşkilat, akademik

birikimin yanında, deneyim birikimi de olan bir teşkilat. Bugüne kadar boş bırakılmış, bu anlamda düşünülmemiş unsurlar elbette vardır. Önerilere ve yeniliklere açık bir teşkilatız ancak bu anlamda hani projenin biraz daha ormancılık meslek disiplini itibarıyla da göz önünde bulundurulmasını öneriyorum.

Bu anlamda, söz verdiğiniz için teşekkür ediyorum, çalışmalarınızda başarılar diliyorum.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Bir soru sorabilir miyim?

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Buyurun.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Peki, ormanda kullanmasak... Çok fazla orman atığına biz çok rastladık Fethiye güzergâhında. Peki, bu atıkların toplanıp malçlama için tarım arazilerinde kullanılması konusunda destek alabilir miyiz sizden?

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ EKOSİSTEM HİZMETLERİ DAİRE BAŞKANI ÖZGÜR BALCI – Elbette bu olabilir.

Bu konuda Ahmet Aydın Başkanımız...

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ İŞLETME VE PAZARLAMA DAİRE BAŞKANI AHMET AYDIN – Bu konuyla ilgili bilgi de verebilirim ben.

Sayın Başkanım, değerli hazırun; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Çok değerli çalışmaları, sunumları takdirle izledik, memnun da olduk. Herkes burada iyi niyetli ama bir araya gelmesi gerekiyor kurumların ki ortak bir fayda, fayda-maliyet analizini yapmamız lazım. O anlamda müşterek çalışmamız lazım. Bizim ormancılık faaliyetleri neticesinde her yıl bu ormanların bakımı, ağaçlandırılması, rehabilitasyon faaliyetleri neticesinde yaklaşık 1-1 milyon 200 bin ton civarında bir üretim artışı, değerlendiremediğimiz artıklar var sizin de bahsettiğiniz. Bu atıkları biz isteyen gerek köylülerimize gerekse kooperatiflerimize gerek sektör sahiplerine -az evvel Başkanım bahsetti- 31'e yakın biyokütle santralleri var, biz bunlara ürün taahhüdünde bulunuyoruz. Sadece bu yıl 500 bin tona yakın taahhüdümüz var üretim artıklarından. Onlar biyokütleden enerji üretiyorlar alım garantili, Enerji Bakanlığının desteklediği. Bu çalışmalar zaten yapılıyor. Onun haricinde, sizin de bahsettiğiniz, bizim de çok önemseydiğimiz, işte yangın ilk evvela insanların çok yoğun olduğu, yoğun olarak yaşadığı yerlerde, yol kenarlarından çıkarak ince yanıcılarla ormana taşınıyor. Bunun engellenmesiyle ilgili de bizim yangın öncesinde çalışmalarımız var. Sizin bahsettiğiniz anlamda o çalışmalar biz beraber yapabiliriz. Binlerce kilometre yollarımız var, yerleşim yeri etrafındaki alanlarımız var. Burada biz, her türlü kolaylığı... Ama beraber, müşterek çalışmamız lazım daha hızlı zaman kazanalım diye. Yani bu irtibatın olması gerekiyor. Biz, her türlü desteği veriyoruz.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Bizim zaten ormana girmek gibi bir niyetimiz yok. Zaten bu bizim branşımız ya da bizim girme şeyimiz ama... Orman yakınlarında, orman arazilerinde, yollarda belediyelerin atamadığı birçok atığın içerisinde -biz Eda Hanım'la çok şahit olduk- belediye bize diyor ki: “Biz, bunları kullanacak, bunları atacak yer bulamıyoruz. Bunlardan bir sürü var elimizde, ne yapacağımızı bilmiyoruz.” Götürüp bırakıyorlar oraya ve biz...

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ İŞLETME VE PAZARLAMA DAİRE BAŞKANI AHMET AYDIN – Şu anda irtibatsızlıktan... Aslında orman atığı çok kıymetli hâle geldi. Gerek “pelet” dediğimiz, bizim de desteklediğimiz köylülerin sobada kullandığı, hem kalorifer hem de sobada ısınmayla alakalı onunla ilgili bizim Orman Bakanlığı olarak desteklerimiz de var; köylülerin sobalarını, pelet sobalarını destekliyoruz. Hem biyokütle santrallere çok ciddi ihtiyaçları var, talepleri var. Koordinasyon sağlandığı takdirde kendileri gelip alıyorlar zaten. Bir koordinasyon eksikliği... Biz onu sağlarız. Şu ana kadar

bize başvuruda bulunmuş 31 tane firma üretim aşamasına geçmiş, biz bunlara lokasyonlarına göre ürün taahhüdü veriyoruz orman atıklarından. Ayrıca, sırada 150'ye yakın da ön lisans almış -biz EPDK'yla beraber de çalışıyoruz- firmalar var, bunu da kontrol altında tutmak lazım, ihtiyaçtan fazla da öyle ölü yatırım yaptırmamak gerekiyor onlara. Koordinasyon çok önemli hem kurumlar arasında hem de firma-kurumlar arasında. Bu anlamda, biz, zaten orman atıklarını değerlendiriyoruz ama bu çalışmalar koordinasyon hâlinde, olursa ilgili kurumlar arasında hem süreci daha iyi yönetmiş oluruz hem de zaman israfı yapmamış oluruz Sayın Başkanım.

Teşekkür ediyorum.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Şöyle: Orman Bakanlığımızın, Orman teşkilatımızın hani yıllardır, yıllara sari kendini de geliştirerek çalışmalar yaptığını hepimiz biliyoruz, milletimiz de takdir ediyor. Biliyorum, son konulardan dolayı bir mağduriyet de yaşıyorsunuz, evet, onun da farkındayız ancak sizler de mutlaka bir sonraki haftaki sunumda orman yangınları sonrasında -siz şimdi şifahen bahsettiniz, lakin hani bir sunumda da- neler yapılıyor iyileştirme noktasında... Ancak kesin kabul ve kesin retlere karşıyız, hocam da çalışmış, onun da bir çalışması var. Orman Bakanlığımızda -siz de ifade ettiniz- orman mühendislerimiz var, orman mühendislerimiz de belki bu konuyu alırlar, onlar da kendi açılarından bakarlar ama Ebru Hanım'ın bahsettiği gibi hani ben yüzde 65'i orman olan bir Bolu evladı olarak tabii biz de biliyoruz yani orman, orman atıkları, işte o dökülenler... Ağaçlarımız, hepimizin bahçesi var, çok fazla miktarda ağacımız var, budama yaptırıyoruz. Gerçekten de fiilen yaşayan biri olarak ne yapacağımızı bilemediğimiz bu atıklarla karşılaşılıyor. Ne yapacağız şimdi? Hani bizden gelip birileri yakmak için alırsa ne âlâ, yoksa ne yapalım şimdi bunları? Bir araca verip gönderiyoruz ama bunun ekonomiye nasıl katkısı olabilir? Ekonomiyi de geçtim, doğaya, ormana ve vatana nihayetinde nasıl katkısı olur? Hiçbir şeyi ziyan etmemek kastıyla yola çıkıyoruz. Bunları yaparken tabii, biz, kendi konumuz sosyal kooperatiflelikle birleştiriyoruz. Ebru Hanım gıdayla ilgili bu çalışmasını sosyal kooperatifle nasıl birleştirdiyse biz bunu geliştirerek orman, orman atıklarını ve yine vatandaşın gönüllü olarak belki bu çalışmaya destek verebilmesini ümit ediyoruz. Yani bu, aynı zamanda bir birlik beraberlik ruhunu da geliştirir kanaatiyle hareket ediyoruz çünkü gönüllü insanlarımız bu orman yangınları konusunda gittiler, çalışmalar yaptılar ve hâlâ da Marmaris'te bu konuda çalışıyorlar. Hani öyle bir millette sahibiz çok şükür. Ben, bu noktada bir ortak görüşte buluşulacağı kanaatini taşıyorum.

Evet, gerçekten...

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ EKOSİSTEM HİZMETLERİ DAİRE BAŞKANI ÖZGÜR BALCI – Sayın Başkanım, özür diliyorum.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Rica ediyorum, buyurun.

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ EKOSİSTEM HİZMETLERİ DAİRE BAŞKANI ÖZGÜR BALCI – Benim de ilk görev yerimdir Bolu Mudurnu, sonra Çaydurt şefliği de yaptım.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Öyle mi? Güzel memlekette çalışmışsınız.

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ EKOSİSTEM HİZMETLERİ DAİRE BAŞKANI ÖZGÜR BALCI – Evet, benim için önemli bir yerdir, oğlumun da doğduğu yerdir; Boluludur kendisi.

Şimdi, hani bu konulara vakıf olduğunuzu biliyorum. Mesela kamuoyunda son dönemde de bir tartışma var; işte, ormanda çok kesim yapılıyor. Mesela bunun da izahlarından bir tanesi aslında, tam da bu konu yani orman altındaki toprak yüzeyine ışık vermek istiyoruz. Işık -hocalarım bilir- organik materyalin ayrışmasını hızlandırır yani ne kadar organik materyal varsa sahada -özellikle az önce bahsettim, tekrar etmeyeyim- ibrelî ormanlarda bizim için bir handikaptır yani ormanın sürdürülebilirliği, gelecek nesillere genç ormanlar olarak aktarılabilmesi adına olmazsa olmazlarımızdan bir tanesidir. Dolayısıyla ışık vermeniz gerekir, organik materyali yönetmeniz gerekir. Dönem dönem biz organik

materyalleri burada -hani çok da vurgulayarak söylediniz- toptan bir ret anlamında söylemiyorum yani meslek disiplini itibarıyla buradaki istekler bizde bazen açmaza dönüşebiliyor, o anlamda söyledim, yoksa bir reddediş değil bu. Hani, bu organik materyallerin sahadan çıkarılması noktasında, daha verimli çıkarılması anlamında iş birliğine elbette hazırız. Zaten, Sayın Başkanın da ifade ettiği gibi son dönemde çok ciddi enerji santralleri de var orman atıklarını kullanan yani bundan on yıl önce her taraf atık kaynıyor, buyurun gelin diyebileceğimiz bir yapıdaydı ancak bugün o atığı da çoğu yerde bulamıyoruz. Tabii, orman ekosistemleri doğal ekosistemler oluşu nedeniyle atık yönetimi anlamında da yani o atık da aslında ormanın bir parçası yani işte kurt için, kuş için, hani tamamen temizlediğinizde de ekosistemi kendi içerisinde tahrip edebiliriz ancak birikmiş yerler, özellikle birikmiş yerler olabiliyor. Bu anlamda, iş birliğine, birlikte çalışmaya da hazırız.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Evet, çok teşekkür ederiz.

Buyurun.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI AVRUPA BİRLİĞİ VE DIŞ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜR YARDIMCISI AHMET VOLKAN GÜNGÖREN – Sonuçta herkes iyi niyetli burada. Bir pilot çalışma yapılabilir, denenebilir, bakılabilir. Bence teknik arkadaşlar bir araya gelip birbirimizi daha iyi anlayacak bir ortam oluşturup ilerlemekte fayda var.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Çok iyi olur. İnşallah o şekilde yapacağız.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Başkanım, bitirmeden önce şöyle bir şey var. Ben, Genel Müdürlerimiz buradayken...

Şimdi, biz, çok sahada olduğumuz için ve 3.500'den fazla gönüllü olduğu için hep bu orman konusunda tabii ki Tarım ve Orman Bakanlığımız gereğini çok fazlasıyla yapıyor, ben buna inanıyorum fakat insanlarda çaresizliğin getirmiş olduğu bir algı var, herkes bir suçlu arıyor. Biz, birçok şeyle, birçok sivil toplum örgütüyle de görüşüyoruz, birçok firmayla da görüşüyoruz hani bu işe yatırım yapmak isteyen, sponsor olmak, kendi üstüne düşen sosyal sorumluluğu yerine getirmek isteyen... Ben, Sayın Başkanımıza da dile getirdim. Mesela, çok ciddi ve çok da büyük bir firmanın bir dosyası geldi...

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ İŞLETME VE PAZARLAMA DAİRE BAŞKANI AHMET AYDIN – Bizim müşterimiz, Kastamonu Entegre.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ KURUCUSU EBRU BAYBARA DEMİR – Yok, o değil. Başka bir firma geldi. Bir dosya vardı, dosyanın içinde şu yazıyor: Ekosistemi onarmakla ilgili, ormanla ilgili bir çalışma yürütüyorlar ve bunu bütün firmalara satıp bundan işte bir maddi gelir elde edip ormanlara destek veriliyor. Burada yazmış mesela: “Endemik bitkinin ekilmesi.” Endemik bitki ekilmez dedim. Yani bu doğru bir şey değil. “Ormandaki yanan orman ağaçlarının tekrar ekilmesi.” Dedim ki: Tarım ve Orman Bakanlığıyla bir görüşmeniz oldu mu bu konuyla ilgili? Siz kendi başınıza bunu yapamazsınız. Bunun gibi bir sürü vaatlerde bulunan böyle insanlar çok fazla var.

Şimdi bizim de aslında bu Komisyona bu projeyi getirmemizin sebeplerinden bir tanesi bu kadar sivil hâkimiyetimiz varken, bu kadar hem Meclisimizin hem de milletvekillerimizin desteği varken aslında biraz da bu işi sivil tarafından da güçlendirip Orman Bakanlığının doğru yaptığı işleri de anlatmak konusundaydı bizim amacımız. Yani gidip de ormanı iyileştirmek bu tabii ki bizim görevimiz değil ama bizim de gördüğümüz böyle bir hareket varken, böyle bir sinerji oluşmuşken, bu kadar destek varken içerisinde Tarım ve Orman Bakanlığının yapmış olduğu doğru hareketleri, doğru işleri, doğru anlatabilme noktasında destek olabilir miyiz; aslında amacımız bu. Biz, bu konuda elimizden geldiği kadarıyla... En azından hani Başkanımızın da söylediği gibi belki bir örnek uygulama yapılabilir.

Bütün sivil toplum örgütlerinin işte gelin, birlikte ormanın etrafındakileri -içinde değil- ama toplayalım; böyle bir çalışma yürütebiliriz. Burada kullanmasak bile tarım arazilerinde bunu değerlendirebiliriz bu malçlama işini, değerlendirebiliriz diye hikâye anlatmak tarafında biz size belki destek olabiliriz.

Sosyal medyayı çok iyi kullanıyoruz -burada kullandığımız, dediğimiz gibi- basını çok iyi kullanıyoruz ve Dilekçe Komisyonumuzun bu konuda milletvekillerimizin hassasiyetini de yanımıza alarak yapılan doğru işleri anlatma noktasında belki bir iş birliğine gidebiliriz burada.

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ EKOSİSTEM HİZMETLERİ DAİRE BAŞKANI ÖZGÜR BALCI – Ya, çok haddimi aşmıyorum umarım Sayın Hocam, Sayın Başkanım.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Estağfurullah, hemen son bir dakikada.

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ EKOSİSTEM HİZMETLERİ DAİRE BAŞKANI ÖZGÜR BALCI – Yani Hanımefendi gerçekten çok önemli bir hususa değindi. Yani biz, Orman teşkilatı olarak yangınlarda gündeme gelen bir teşkilat olmuşuz yıllarca ama son üç yıldır özellikle Sayın Genel Müdürlüğümüzle birlikte etkin bir iletişim kampanyamız var. Belki görünürlüğü itibarıyla sizler de fark etmişsinizdir. Şu an sosyal medyada siyaseten yapılan her türlü tezviraatın önüne geçenler şu üç yılda oluşturmuş olduğumuz, kamuoyundaki kampanya sonucunda oluşturmuş olduğumuz insanlar olmaya başladı. Yani bizim en büyük savunucularımız bizi tanıyanlar oldu. Yani 100 bin orman gönüllüsü yaptık, az önce -ismini vermeyeyim- bahsettiğim sanatçı bugün neredeyse özür dileyecek noktaya geldi. Sebebi, kamuoyunda Orman teşkilatının yapmış olduğu işlere tanıklık etmiş 100 bin kişi ve hani sosyal medyada yeni kanaat önderleri, “influencer”lar mesela, Artık toplumun yeni kanaat önderleri, Z kuşağında onlar. Dolayısıyla bu insanlar geliyor, sahada “orman bakımda”yı görüyor, yangın alanlarında bir imar uygulamasının, otel olmadığını anlatıyoruz, sahaların tamamını gezdiriyoruz, “Gelin, bakın.” diyoruz. O öz güvenle yapıyoruz bunu ve aslında buna hâlen daha ihtiyacımız var, çok önemli yani Orman teşkilatının her şeyi düşündüğünü ve bununla ilgili çözümleri olduğunu ifade etmemiz bu açıdan da bir fırsat olur bizim için. Bu anlamdaki önerinize de ayrıca teşekkür ediyoruz, çok sağ olun.

ALT KOMİSYON BAŞKANI ARZU AYDIN – Evet, bütün bu çalışmalar hakkında biz de, inşallah, önümüzdeki hafta tekrar bir sunum yaparak bilgi sahibi olmak isteriz.

Evet, sayın üyeler ve değerli katılımcılar; bugün 5 paydaşımızın sunumlarını almış olduk. Hepinize ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Yapılan tüm sunumlardan aslında konunun ne kadar önemli ve ne kadar hassas olduğunu bir kez daha anlamış olduk. Bu projelerin insanı merkeze koyan anlayışın bir tezahürü olduğunu da bir kez daha sizlerin vesilesiyle kamuoyuna da duyurmuş olduk. Buradan hareketle, önümüzdeki hafta hal atıkları, tarımsal ürün üreticileri atıkları ile orman atıklarının değerlendirilmesi ve orman yangınlarının önlenmesindeki yeri konularını içeren bir toplantı daha yapmak istediğimizi belirtmek isteriz. Alt Komisyon olarak Tarım ve Orman bakanlığı ile Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığından bahsi geçen konular hakkında Bakanlık çalışmalarını içeren bir hazırlık yapmasını talep etmekteyiz.

Ayrıca, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığından da yine, atık değerlendirilmesinde kullanılan yeni teknolojiler ile proje, patent, destek ve kurumlarımızın üniversitelerle yaptıkları iş birlikleri hakkında, Ticaret Bakanlığımızdan hal atıklarının değerlendirilmesi ve yapılabilecek projeler hakkında hazırlık yapmalarını bekliyoruz.

Bu sayede, yürütme olarak yapılan ve yapılması muhtemel çalışmaları da dinlemiş ve çalışmalarımıza bu yönde devam etmiş olacağız.

Yasama ve yürütme organları ile sivil toplum kuruluşlarının bir araya getirilerek tüm paydaşların ortak hareket edebilmesine, kurumlarımızın ihtiyaçlarının belirlenmesine ve böyle nitelikli projelerin kamuoyuna duyurulmasına ayrıca önem verdiğimizden bilmenizi istiyorum.

Kıymetli katılımcılar, gündemimizde görüşülecek başka bir konu kalmadığı için toplantımızı kapatıyorum, gösterdiğiniz sabır ve anlayıştan dolayı hepinize ayrı ayrı teşekkür ediyor ve iyi günler diliyorum.

Kapanma Saati: 16.20

